

חג הפסח – אתה בחרתנו

חודש ניסן

ליל הסדר

שירת הים

תוכן עניינים

אתה בחרתנו - בחג הפסח בחר בנו הבורא יתברך לעטר אותנו בקדושה ובמעלות העליונות שהועיד עבורנו □
אהבת אותנו - בחג השבועות העניק לנו ה' מאהבתו אותנו את המתנה הגדולה והיקרה ביותר, את התורה הקדושה □
ורצית בנו - בחג הסוכות הוסיף חמלה מרובה עלינו גם לאחר שחטאנו בחטא העגל, וציווה שנקים את המשכן כדי להשרות שכינתו הקדושה בתוכנו □
ורוממתנו מכל הלשונות - הבורא יתברך העניק לנו את לשון הקודש שבה ברא את עולמות כולם □
וקדשתנו במצותיך - מצוות וחוקים שמקדשים את האדם המקיים אותם □
וקרבתנו מלכנו לעבודתך - הבורא בחר בנו לעבוד את עבודתו פה בעולם, וישלם לנו על כך בעולם העליון שכר נצחי □
ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת - אשרינו מה טוב חלקנו שהבורא יתברך קרא את שמו הגדול עלינו □
 הכין אותנו הבורא לתפקיד רם ונעלה והשליט אותנו על ריבי ריבוא כוחות ועולמות אין מספר □
 ניתנה לנו אמונה חושית ברורה ומוחלטת בעולם הבחירה □
הקב"ה אינו עושה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר □
 דברי רבי ישראל מסלנט זצ"ל, לבעל אכסניה שהתקרב ביראת שמים □
 בכל אחד מסדרת הניסים הגלויים שעשה לעינינו ה' יתברך, זכינו לעוד לימוד לדורות להשכיל את נפלאותיו בארץ, ושהוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים □
במועדים משפיע עלינו הבורא יתברך שפע קודש □
 כל תקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון □
 לכל חג יש את המעלות הרוחניות שאפשר לקנות רק בו □
 השפע הרוחני הוא הגורם את השפע הגשמי □
 התורה רוצה שניקח סימן מהשפע הגשמי שאנו רואים לשפע רוחני □
חודש ניסן הוא המובחר שבחודשים □
 חודש ניסן הוא שורש הקדושה של העולם □
 מיום א' בניסן יגיל וישמח האדם מאד שהגיעו הימים אשר חפץ ה' לגואלנו ולקדשנו במצוותיו □
 ראש חודש ניסן נטל עשר עטרות ויש ביום זה השפעה מרובה בכל הדורות □
 תענית צדיקים בראש חודש ניסן □
שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שנעשה בו □
 חשיבות מיוחדת ללמוד בערב פסח כדי להוסיף קדושה אור ושפע בכל העולמות.

חג הפסח - יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו

הקב"ה העניק לנו את חג הפסח על מנת ששבוע שלם נשריש ונבסס בנו את יסודות האמונה □
 עלינו להחיות בנו את יציאת מצרים, שנהיה קרובים ככל האפשר לתחושה כאילו אנו עצמנו יצאנו מצרים □
 אכילת מצה - אכילת יציאת מצרים שבעה ימים □
מעלת הזכרת יציאת מצרים בכל יום □
 בהזכרת יציאת מצרים מתחזק עלינו האור שהאיר והתיקון שנתקן ביציאת מצרים □
 השבתת החמץ - למעט כח היצה"ר והנטיה החומרית □
 טעמים של מצוות ליל הסדר - **פסח, מצה, מרור, ד' כוסות, דרך חרות ואפיקומן** □
לילה כאור יאיר - ליל השרשת האמונה □
 לילה שהעליונים והתחתונים אומרים שירה □
 להתבונן להבין ולהכיר את רוממות הלילה הזה שאין בכל לילות השנה לילה כמוהו □
 מי שברא אותנו ואת יצרנו הרע יודע שבשעה שמצה ומרור מונחים לפניך מועיל להשריש יראת שמים לבנינו □
 היצר כדרכו משתדל מאוד להפריע לנו ליזכות במעלות הגדולות שהבורא יתברך מעניק בלילה קדוש זה, ומפתה לעסוק בטפל ולהפסיד את העיקר.

הארות על סדר ההגדה

המשגיח הגר"א לופיאן, אנו ואלפי אלפי משפחות עורכים סדר זה דורות רבים עד דור יוצאי מצרים □
עבדים הינו לפרעה במצרים - השר והמזל של מצרים היו החזקים ביותר מכל המזלות כולם, ומשם הוציאם ה' □
ויוציאנו ה' משם

ביד חזקה ובזרוע נטויה - אפילו לשרים והמזלות החזקים ביותר אין יכולת כל שהיא לעמוד כנגד ה' □ ה' היכה במצרים להנמם מהם וכדי שאנו נכיר את גדלות ה' והשליטה שלו על כל כוחות הטבע □ **כולנו חכמים** – גם לחכמים ונבונים ציווה הבורא יתברך מצוה להרבות ולספר ביציאת מצרים ולזכות באור הגדול לנפשם □ **הגיע זמן קריאת שמע של שחרית** - העונג הגדולים שהתענגו התנאים בסיפור ניסי יציאת מצרים עד שלא הרגישו כלל צער מחוסר השינה בלילה קדוש זה □ **ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות** – להיות מושפע השפעה גדולה מההארה המרובה שהושפעה עלינו, ולהרחיק הרע מעלינו □ עם ישראל מושפע באופן ישיר מהבורא ואין לו שייכות והשפעה מהשרים הכוכבים והמזלות □ **ברוך המקום ברוך הוא** - בליל הסדר התחילה ההנהגה ומציאות חדשה לעם ישראל מעל כל כוחות הטבע □ **ברוך שנתן תורה לעמו ישראל** – זכות הקיום של עם ישראל במעלה ומציאות נעלה זו, היא רק ע"י התורה והמצוות □ **כנגד ארבעה בנים דברה תורה** - האיר הבורא יתברך קדושה מרובה לבניו כדי לאפשר לנו להשריש את היסודות האמונה לכל אחד מהבנים שלנו בכל מצב שהוא □ **חכם מהו אומר – עדות**, מצוות שיש בהם עדות על גדלות הבורא **משפטים**, הסדרת הלכות שכנים ונזיקין לפי חכמת בורא העולם. **חוקים** – יוצרנו שרק הוא יודע את מעלת נשמתינו נתן לנו מצוות שנתענג על ידם לנצח נצחים □ **בעבור זה עשה ה' לי** - להשריש בנו את יסודות האמונה ולהכין אותנו לקבל את התורה הקדושה, **ולא לו** - הממאן לראות את האמת הברורה ואת יסודות האמונה לא היה נגאל □ **שאינו יודע לשאול** – מצוה עלינו להקנות לילדים את יסודות האמונה, ולספר להם את הניסים והנפלאות שמיליונים מעם ישראל ראו בעיניהם במצרים □ **וקרבנו המקום לעבודתו** – הקב"ה קירב אותנו לעבודתו להיות שותפים עמו בבריאה □ אברהם אבינו לאחר שהושלך לכבשן האש נהפך למציאות חדשה, כך כלל ישראל כאומה שלימה נהפכו ע"י גלות מצרים למציאות חדשה □ **ברוך שומר הבטחתו לישראל** - ההבטחה שניתנה לאברהם שמר רק לישראל, ולא לישמעאל ועשיו □ **מה ביקש לבן הארמי** – לבן היה גדול המכשפים והיה בכוחו לבקש **לעקור את הכל** □ **הקב"ה מצילנו מידם** - פעמים רבות מאוד זוממים להשמידנו וה' יתברך מצילנו מידם □ **בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים** – משום שבפחות משבעים נפש היינו כלים במצרים תחת שליטת וטומאת שרי האומות □ **וירבו ויעצמו במאוד מאוד** - משבעים נפש הגענו למיליונים רבים תוך מאתיים ועשר שנים □ **מלמד שהיו ישראל מצוינים שם** – גדורים מעריות ולא שינו שמם לשונם ומלבושיהם ולא דברו לשון הרע □ **ואומר לך בדמיון חיי ואומר לך בדמיון חיי** – מצוות מילה והקרבת קרבן פסח כדי שיהיה לישראל זכות להיגאל □ **ונצעק אל ה'** – בזכות צעקתם אל ה' יצאו ממצרים ביד רמה ולא בהיחבא כבימי כורש □ **וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ** – המצרים עשו מאמצים רבים שכלל ישראל לא יפרו וירבו ומנעו את ישראל מדרך ארץ □ **ובמורא גדול** – כשזכו לגלוי שכינה נפל פחד ה' עליהם □ **לא ע"י מלאך שרף ושליח** – שום מלאך לא יכל לשרוד בטומאת מצריים ושום כח בבריאה לא יכל לנצחם, והבורא דילג בתוך טומאת מצרים להוציאם □ **הקב"ה הראה לנו אותות ומופתים ברורים ורבים כדי להשריש בהם את הידיעה והאמונה האמתית**, וכדי לשרש מהם כל שייכות לעבודה זרה □ **עשר המכות ניתנו כולם מדה כנגד מדה על מה שעינו והרענו לישראל** □ עם ישראל מונהג בכוחות מעל הטבע ואין שליטה עליו למזלות והשרים □ **המכות שהבורא היכה את המצרים נועדו ללמד את ישראל שיש דין ודין ונוקם באויביהם**, ולהעניש את המצרים □ **עשה באלוהים** – בכל מכה ומכה הכניע ה' יתברך הכנעה נוספת את שרם ומזלם של המצרים □ **האכילנו את המן** אכילת המן זיככה את ישראל שיהיו ראויים לקבל את התורה הקדושה □ **נתן לנו את השבת** – ע"י שמירתנו את השבת שלנו מושפע קדושת השבת לכל העולם ונעשים אנו כביכול שותפים לבורא יתברך □ **קרבנו לפני ה' סיני** – ופתח בפנינו עליונים ותחתונים, וראו כולם בברור

מוחלט שה' אחד ושמו אחד □ **ונתן לנו את התורה** – ונדבקה נפשנו בקדושת התורה בדרגה הגבוהה ביותר □
והכניסנו לארץ ישראל – שהיא המתאימה ביותר לקיים את כל מצוות התורה הק' □ **ד' לשונות של גאולה** - בכל כוס
אנו מודים על עוד תוספת גאולה □ רק בין כל כוס נוספת מוסיפה שמחה □ **צפיה לגאולה** - **בניסן נגאלו ובניסן**
עתידיים להיגאל □ שני ימים בשנה היה אפשר לשטוף את רצפת הכותל מדמעות, בערב יום הכיפורים ובערב פסח
□ אנו מסיימים את הסדר בתפילה מעומק הלב, ובהתרגשות, **לשנה הבאה בירושלים** □ **כי אתה סלחן לישראל על**
חטא העגל, ומחלן לשבטי ישורון על חטא מכירת יוסף □ עלילות דם לכפר עוון ויטבלו את הכותונת בדם □ **בערגה**
ובהמיית הלב ממליכים אנו את הבורא - לך ה' הממלכה □ הראנו ה' בעינינו את כבודו וגודלו, אהבתו וחמלתו, ושהוא
לבדו עושה ויעשה לכל המעשים □ כל אחד ראה איך בהקב"ה התנקם במצרי שהתעלל בו בגללנו במידה כנגד מידה
□ כרתנו עמו ברית לנצח נצחים ומשעבדים עצמנו אליו להיות עבדיו הנאמנים □ פסוקי 'הלל' 'ונשמת' ילוו אותנו
להמשיך ברוממות של הלילה הקדוש הזה □ **הדבקות הנוראה השמחה והרוממות שהם אמרו 'הלל' 'ונשמת' 'שיר**
השירים' □ החסיד הגר"א בשיר השירים בדבקות גדול □ מן הגר"י קניבסקי זצ"ל שר בערגה ובדבקות בליל הסדר
'אדיר במלוכה' 'לך ה' המלוכה' □ **ואשא אתכם על כנפי נשרים** - נס ההתקבצות של עם ישראל שהיו פזורים בכל
ארץ מצריים בזמן קצר.

שירה חדשה שבחו גאולים - שביעי של פסח

שרתה רוח הקודש על כל ישראל ושוררו דברים אחדים ושוים □ **ניסים ופלאות בקריעת ים סוף** □ חז"ל תיקנו
לנו בברכות קריאת שמע ביום ובלילה להזכיר את הנס הגדול שנעשה עמנו בקריאת ים סוף □ מדרשי חז"ל מלאים
בתיאורים על גבורות ה' והניסים והנפלאות המרובים שעשה ה' בקריעת ים סוף □ נהפך ליבם של פרעה ועבדיו
לרדוף אחרי בני ישראל □ **עשרה ניסים נעשו לאבותינו על הים** □ **ישלח ממרום ייקחני** – לתשושים והחולים
נתן הקב"ה את ידו ושלה אותם מן המים □ **כניסת המצרים לתוך ים סוף** – **אין בכל המופתים כפלא הזה** □
עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים, כי בדבר אשר זדו עליהם □ **על הים לקו המצרים מאתיים או מאתיים**
וחמישים מכות - כל אחד קיבל את עונשו המלא במיתות חמורות ומשונות, כל אחד לפי גודל רשעתו מידה כנגד
מידה □ **ויוציאך בפניו בכחו הגדול** - הקב"ה הביא את שלושת האבות וי"ב השבטים לראות את הניסים הגדולים
שהוא עושה עם בניו בים סוף □ כשכלל ישראל אמרו שירה נוספה השראת השכינה בעולם □ גם מלאכי השרת
שקטרגו על בריאת האדם אמרו שירה □ מי שאומר שירה זו בכוונה בכל יום נחשב כאילו השכינה מדברת מתוך
גרונו □ כשישראל אמרו שירה נמחלו להן עונותיהן □ כל אחד מאתנו גם כיום באמירת שירת הים כראוי זוכה
למעלה וסגולה גדולה של מחילת עונות □ **יצייר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים נטבעים**
והוא ניצול. והוא סגולה לכפרת עוונותיו □ ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ - גלוי שכינה גבוה מאוד
התגלה בקריאת ים סוף.

חג הפסח – אתה בחרתנו

אתה בחרתנו מכל העמים

מטבע הלשון שתקנו חכמינו ז"ל לפתיחת תפילות ימים טובים הוא: **אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים אֱהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרִמַּמְתָּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת וְקִדְשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּפְנֵיךָ לְעִבּוּדְךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עֲלֵינוּ קְרָאתָ:**

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים – מאז חטא אדם הראשון התגברה הזוהמה והחומריות בכל גופות בני האדם ולא היו ראויים להתעטר בעטרת קדושה. גם עם ישראל היו מעורבים עם כל האומות כגוי בקרב גוי ולא היתה אפשרות שהם יקבלו את המעלה והקדושה שהבורא יתברך הועיד עבורם.

לאחר דור הפלגה בחר הבורא יתברך באברהם אבינו ע"ה להיות הוא וזרעו קודש לה', נבדלים מכל האומות. אולם, גם לאחר העבודה המאומצת שזיכנו עצמם שלושת האבות הקדושים, בניהם היו זקוקים לזיכוכ נוסף כאומה שלימה מפני הזוהמה הראשונה שלא יצאה מהם עדיין. לכן היה צורך שיגלו למצרים וישתעבדו שם, ובאותו השעבוד הגדול יצורפו כזהב בתוך הכור ויטהרו ויטהרו טהרה שלימה.

אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ - בחג הפסח. הוא חג השלמת הבחירה שבחר בנו ה' - **'העם ההולכים בחושך ראו אור גדול'**. לאחר שסבלנו את השעבוד והעינוי הגדול וצורפנו כזהב בתוך הכור, האיר עלינו הבורא יתברך אור גדול. הארה שנמשכה לאורך כל יציאת מצרים ובפרט במכת בכורות שהתרחשה בליל ט"ו בניסן – הוא ליל הסדר בו זכינו לגילוי שכינה.

ביציאת מצרים גאל אותנו השי"ת מן הרע גאולת עולם, ברר והבדיל אותנו מכל העמים, וגם בגופנו נטהרנו מן הזוהמה, התעלינו מן החומריות האנושית ונהיינו ראויים וטהורים לקבל את התורה והעבודה ולהתקדש בקדושתם.

אֱהַבְתָּ אוֹתָנוּ - בחג השבועות. למי שאוהבים יותר נותנים את המתנה המובחרת מכל המתנות. משום כך העניק ה' יתברך לבניו האוהבים את המתנה הגדולה והיקרה ביותר שיש בכל העולמות כולם, את התורה הקדושה שהיא מעין מציאותו יתברך. אנו מודים על כך כל יום בתפילה - **אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, תורה ומצות חוקים ומשפטים אותנו למדת**. המתנה הגדולה הזו הוענקה לנו בחג השבועות.

וְרָצִיתָ בָּנוּ – בחג הסוכות. גודל האהבה המיוחדת שיש לבורא אלינו התגלה לנו בחג הסוכות. גם לאחר שסרחנו ונהגנו בעליבות נוראה, וחטאנו בחטא העגל - שהוא חטא גדול מאוד שעד היום אנו נענשים עליו - לא מאס בנו ה', ובאהבתו אלינו העניק לנו את הלוחות השניות וחזר לשכון בתוכנו. ולא זו בלבד אלא הוסיף חמלה עלינו באהבה מרובה מאוד וציווה שנקים את המשכן כדי להשרות שכינתו הקדושה בתוכנו. אנו מודים על כך כל יום ברגש בברכת אהבה רבה **'חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו'**.

וְרִמַּמְתָּנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת – הבורא יתברך העניק לנו את לשון הקודש, את הלשון שברא בו את כל העולמות כולם ובכך זכינו שעל ידי הדיבור שלנו בתורה, בתפילה ובמצוות אנו משפיעים על הבריאה כולה, על ריבי ריבוא עולמות.

(לשון הקודש אינה כשאר הלשונות המאפשרות לבני אדם רק להעביר מידע אחד לשני. לשון הקדש היא הלשון הבנויה על כ"ב אותיות שנכתבה בהם התורה הקדושה, והקב"ה 'אסתכל באוריתא וברא עלמא'. חכמי-האמת גילו לנו מעט מן המשמעות של כל אות ואות על הבריאה. הרמב"ן (בראשית מה יב) כותב על מעלת לשון הקודש: "וכן הטעם אצלי במה שרבותינו קורין לשון התורה לשון הקודש, שהוא מפני שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה כלם בלשון ההוא נאמרו, והנה הוא הלשון שהקב"ה יתעלה שמו מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו, אנכי ולא יהיה לך, ושאר דברות התורה והנבואה, ובו נקרא בשמותיו הקדושים א-ל אלקים וכו', והשם הגדול המיוחד, ובו ברא עולמו וקרא שמות שמים וארץ, וכל אשר בם, ומלאכיו וכל צבאיו לכל בשם יקרא, מיכאל וגבריאל בלשון ההוא, ובו קרא שמות לקדושים אשר בארץ, אברהם יצחק ושלמה וזולתם...". בספר הכוזרי (מאמר ד) כותב שהלשון האלהית הברואה אשר למדה האלהים לאדם ושמה על לשונו ובלבבו, היא מבלי ספק השלימה מכל הלשונות והנאותה לקרואיה יותר מכולם.... ושהמלאכים יותר חוששים לה ומרגישים מזולתה מהלשונות, וכן כתב צורות אותיות לשון הקודש אינם בלא כונה ובמקרה, אלא לענין נאות עם המכוון מכל אות ואות...).

וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ – מצוות וחוקים של מלך בשר ודם נצרכות הם לקיום החיים המדיניים התקינים של בני האדם, אבל קיומם אינו מקדש את האדם המקיים אותם.

אנו זכינו שכל מצוה מקדשת אותנו. כבר מעת שעולה בדעתו של אדם לעשות מצוה, מיד נעשה רישומה למעלה במקור שרשה העליון וממשיך משם על הרוצה לקיים מצוה אור מקיף, וקדושה עליונה חופפת עליו וסובבת אותו. קיום כל מצוה ומצוה של הבורא יתברך מקדשת את האדם, ועל ידי קיומה זוכה לרכוש עוד מדרגה של קורבה לבורא, ומתעצמת בו מדריגה נוספת מן השלימות. אור גדול מהארת פניו יתברך מאיר עליו, והוא –כביכול– דבוק בו יתברך גם בחייו. הוא יושב עתה בגן עדן ממש, חוסה בצל כנפי הקדושה בסתר עליון, ומסובב אז בקדושת המצוה ומוקף מאוירא דגן עדן. כל זאת, מלבד השכר הרב והעצום הצפון על קיום כל מצוה לנצח נצחים.

וְקִרְבָּתָנוּ מִלִּכְנוּ לְעִבְדֻתְךָ – הבורא יתברך ברא את הבריאה כדי להטיב לברואיו את ההטבה השלימה ביותר לנצח נצחים. משום כך יצר בטובו את העולם ונתן בו מקום לעבודת הברואים לתקן ולהשלים אותו. כשבחר בנו אבינו-מלכנו הטיל עלינו לעבוד את עבודתו פה בזה העולם, וישלם לנו על כך בעולם העליון הנצחי. שם נזכה בתענוג האמתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא, להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו לנצח נצחים.

וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ עָלֵינוּ קִרְאָתְךָ – מובן לכל שאי אפשר לתת יחס של דמיון כל שהוא בין נמלה לאדם. הרבה מעבר לכך –ובלי גבול ושיעור– אין כל אפשרות לקשר בין כל נברא כלשהו עם בורא עולם.

אך לנו, בניו של הבורא יתברך, ניתנה מעלה מיוחדת מעל כל המעלות. הבורא יתברך מתייחס אלינו כאב אל בניו ושמו הגדול והקדוש נקרא עלינו. אם אנו במצב נעלה ומרומם מתקדש שמו בעולם, ובמציאות שאנו במצב ירוד ושפל ח"ו כביכול מתחלל שמו יתברך בעולמו. את המעלה הגדולה הזו קיבלנו מהבורא לנצח נצחים, גם אם חלילה אנו במצב שסרנו מן הדרך הישרה המחויבת לנו.

'את ה' האמרת וגו' וה' האמירך היום', נשבענו להקדוש ברוך הוא שאין אנו מעבירין אותו באל אחר, **ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו באומה אחרת** (גיטין דף ב). אשרינו מה טוב חלקנו שהבורא יתברך קרא את שמו הגדול עלינו.

הבורא הכין אותנו לתפקיד רם ונעלה

התפקיד שהעניק לנו הבורא יתברך באהבתו אלנו נעלה ונשגב הוא מאוד. הוא השליט אותנו על ריבי ריבוא כוחות ועולמות אין מספר, ומסרם בידינו כך שעל פי תנועותינו, מעשינו, דיבורינו ומחשבותינו הטובים אנו מקיימים ונותנים כח בעולמות-העליונים ומתווסף בהם קדושה ואור. כך אומר הנביא (ישעיה נ"א): 'ואשים דברי בפיו גו' לנטוע שמים וליסוד ארץ', כדרשת חז"ל על הפסוק 'ורב שלום בניך', אל תקרי בניך אלא בוניך. אנו מסדרים את העולמות העליונים כבנאי המסדר בניינו ונותן בהם רב כח. הרחיב בכך רבינו אור העולם הגר"ח מוולאז'ין זיע"א בנפש החיים (חלק א ג-ד).

כיון שנועדנו למשימה הגבוהה הזו, כאשר הקב"ה קבע שהמעשים שלנו יקבעו את מצבם של אלפי רבואות כחות ועולמות בכל ענייניו בכל עת ורגע ממש. הכין אותנו הבורא יתברך הכנה רבה וגדולה לתפקיד רם ונישא זה.

אמונה חושית ברורה ומוחלטת לעולם הבחירה

התפקיד הנעלה שנשלחנו אליו לעולם הזה הוא 'הבחירה'.

תפקידנו, בעולם שבו הבורא יתברך מסתיר את עצמו מאחורי מסכים רבים של טבע, לבחור בטוב ולמאוס ברע. המפגש היומיומי שלנו עם העולם נוצר דרך החושים הגשמיים שלנו אשר חשים רק את המעטה החיצוני של הבריאה. אנו רואים עולם טבעי נוהג כמנהגו. הזורע גרעין מצמיח אילן, מי שעובד מרוויח - 'יד חרוצים תעשיר', מדינה שיש לה צבא גדול ונשק רב מנצחת בקרב, אדם נחלה בגלל חיידקים ומתרפא על-ידי רופאים, הסיבות והמקרים קובעים את כל ההתרחשויות בבריאה.

עולם בחירה זה נברא במיוחד על מנת שנוכל לקנות את שלימותנו האפשרית בכוחות עצמנו. על ידי שנעמוד בניסיונות, נקנה את הטוב ונרחיק מעצמנו את הרע. כך נוכל לקבל את ההטבה השלימה ביותר שהבורא יתברך - אשר הוא הטוב השלם האמתי והמשולל מכל החסרונות - חפץ להיטיב אתנו את הטובה השלמה ביותר שיכול נברא לקבל. בצל כנפי השכינה, בעולמות העליונים, יכולים היינו לקבל רק הטבה חלקית, כזו שהספרים הקדושים מכנים 'נהמא דכיסופא' – לחם חסד, הטבה שיש בה בושה נצחית.

הקב"ה אינו עושה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר

בעולם הזה הבורא יתברך מנהיגו בהנהגת 'א-ל מסתתר'. כיון שכך אנו נצבים בפני ניסיון מורכב וקשה. על מנת שנוכל לקיים את תפקידנו כראוי ובכך נזכה להטבה השלימה האמתית והנצחית, עשה הקב"ה לעינינו סדרת ניסים גלויים מעל גדרי הטבע והשריש בנו אמונה ברורה ומבוססת. זכינו שהתברר והתאמת לנו שהטבע הוא רק כסות לאמת המוחלטת שה' אלוקינו ה' אחד, ואין עוד מלבדו. ומהניסים הגלויים עלינו ללמוד היטב שכל הטבע כולו מבוסס רק על ניסים נסתרים.

המופתים הגלויים הללו נעשים רק לצורך הכרה ברורה זו. בכדי להטיב לנו הבורא מעוניין שהעולם יתנהג באופן טבעי, וכיון שכך מצווים אנו לשמר היטב את ההשגות הברורות שהשגנו עד שיעלה לרצון לפניו יתברך לגלות את מלכותו בעולם לעיני כל חי.

כדברי הרמב"ן היסודיים בסוף פרשת בא (שמות פרק יג) **ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון.**

מסופר שרבו הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, ראה שבעל אכסניה שהיה רגיל להתאכסן אצלו התקרר ביראת שמים. כששאל אותו על כך אמר לו שביקר אותו פוקר אחד ואמר לו שאם הבורא משגיח על עולמו שיחנוק אותו כשהוא אוכל טריפה. דברי השטות וההבל הללו קררו את בעל האכסניה ובשל כך הלך והדרדר.

רבי ישראל שתק והמתין לשעת-כושר.

לאחר מכן סיפר בעל האכסניא לר' ישראל שביתו קיבלה תואר גבוה במזיקה. ביקש ממנו ר' ישראל שהבת תנגן בפניו. מפני שהוא מעוניין להיווכח האם היא אכן ראויה לתואר שניתן לה.

הבת סירבה. את סירובה היא נימקה שעל מנת לקבל תואר זה מתכנסים יחד מומחים באודיטוריום, בוחנים ומחליטים מי ראוי לתעודה זו. אין כל הגיון, אמרה, שכל אחד יבקש לבחון אותה האם היא אכן ראויה לתעודה זו.

ר' ישראל שיבח את תשובתה ואמר לאב: תשובת בתך היא תשובה ניצחת לדברי ההבל של הכופר שהסית אותך! הקב"ה גילה לנו את כוחו הגדול והשגחתו הפרטית על ידי הניסים הגלויים שעשה לעינינו ביציאת מצרים ובמעמד הר סיני. לא מתקבל על הדעת שכל כופר יבקש ממנו הוכחות על פי רצונותיו וגחמותיו.

בכל אחד מסדרת הניסים הגלויים שעשה לעינינו ה' יתברך זכינו לעוד לימוד לדורות. להשכיל את נפלאותיו בארץ ושהוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים. כל מכה מעשר המכות לימדה אותנו על שלטון הבורא בעוד אחד מהספירות ובמיוחד במכת בכורות, להכרה גבוהה מאוד זכינו בקריעת ים סוף ובמעמד הר סיני. ארבעים שנה במדבר הוליך השי"ת אותנו כאשר ישא האומן את היונק, וימים אלו היו רצופים בניסים גלויים יומיומיים, מוקפים בענני כבוד אכלנו לחם מן השמיים ושתינו מים מן הבאר שליוותה אותנו.

לאחר שכבר לא הוצרכו יותר לניסים גלויים על מנת לגלות את כבוד ה' בבריאה ועל מנת לחזק את האמונה בו, חזר הבורא יתברך להנהיג את עולמו כ'א-ל מסתתר' מאחורי מסך הטבע. עולם בו מכוסה הרוחניות בתוך הרבה לבושים של גשמיות.

במועדים משפיע עלינו הבורא יתברך שפע קודש

לכל אומה ואומה יש ימי זיכרון בהם הם זוכרים מאורעות ייחודיים שהתרחשו עימם בעבר. אולם, ביום שנבחר לזיכרון אין שום התרחשות נוספת מלבד התאריך הזהה.

עיקר שורש החגים והזמנים המקודשים שהעניק לנו הבורא יתברך הם על מה שחוזר ומעניק לנו בכל שנה ושנה נתינה מחודשת מעין ההארה הרוחנית שהאירה והשפיע עלינו באותו זמן. כך בכל שבת ושבת באה מעין הקדושה שהיתה בשבת בראשית וכן כל אחד מהמועדים והזמנים. אין הם נחלת העבר.

כדברי הרמח"ל בדרך ה', חלק ד' פ"ז: "ושורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התקון ההוא במי שקבלו".

לכל חג יש את המעלות הרוחניות שאפשר לקנות רק בו

האברים החשובים ביותר של אדם הם – המח והלב אך הם אינם מספיקים. גם מי שזיכהו הבורא יתברך למח ולב בריאים, אם אחד משאר האברים שהנשמה תלויה בהם ח"ו לא יתפקד, כמו לדוגמה הכליות, הכבד או הריאות, הוא לא יוכל לחיות.

לכל אחד מהמועדים שה' שהעניק לנו, שבת, פסח, שבועות, סוכות, ר"ה ויום הכיפורים, יש את השפע והקניינים הרוחניים המיוחדים רק לו.

גם קניין רוחני גבוה מאוד אינו כולל בתוכו את הקניינים הפחותים ממנו ואין הם בגדר 'בכלל מאתיים מנה'. כל מי שחשקה נפשו לקנות קניינים רוחניים נצחיים, ובפרט לקנות שלמות רוחנית, חובה עליו לרכוש לעצמו את המעלות הרוחניות שבורא העולם מעניק לנו בכל אחד מימי קודש הללו.

השפע הרוחני הוא הגורם את השפע הגשמי

רואים אנו שהתורה הקד' מייחסת את שלושת הרגלים שמהותם השפעה רוחנית לענייני תבואה גשמיים. חג המצות נקרא חג האביב, חג השבועות נקרא חג הקציר וחג הסוכות מכונה חג האסיף.

ויש להבין מדוע צירפה התורה חגים רוחניים לעניינים גשמיים?

המהר"ל מבאר (גבורות ה' מ"ו) שכל ההשפעה הגשמית שאנו רואים בעולם הזה, יורדת מהשפע הרוחני בעולמות העליונים, המשתלשל דרך כל העולמות, עד שמתלבש בלבוש גשמי בעולם הזה, ומההשפעה הגשמית המרובה שאנו רואים כאן בעולם הגשמי בזמן הרגלים, יכולים אנו לדעת את ההשפעה הרוחנית המרובה שישנה בכל העולמות העליונים. משום כך התורה ייחסה את ג' הרגלים למקרים טבעיים, כדי שיהיה לנו השפע הגשמי לסימן לשפע הרוחני.

חג הפסח נקרא חג האביב, מפני שבחודש ניסן יש בו רוח תחיה והויה חדשה. הבריאה פורחת ומלבלבת, האויר צח. הגמ' בשבת קמז: אומרת שכל הרפואות מועילות יותר בין פסח לעצרת. השפע הרוחני שיש בימים אלו משפיע שפע גשמי המועיל לבריאות הגוף.

התורה רוצה שניקח סימן מהשפע הגשמי. כאשר יראה האדם שפע גשמי, שפע של תחיה, יבין שבזמן הזה יכול לקבל שפע של תחיה בעניינים רוחניים. יש בסגולת-ימים אלו כח של זיכוך והתחדשות וצמיחה רוחנית. כך בחג הפסח וכך הוא בכל שלושת הרגלים, השפע הגשמי תמיד יהיה לנו לסימן לשפע רוחני, השפע הרוחני הוא הגורם לשפע הגשמי.

חודש ניסן

חודש ניסן הוא "ראש חדשים", המובחר שבחודשים.

"החודש הזה לכם ראש חודשים" לא נאמר תחילת חודש אלא ראש חודש. כמו שבראש מונחת החיות של האדם והראש הוא משכן המוח, כך בראש החודש מונח השפע לכל החודש. כשם שיום 'ראש השנה' אינו רק תחילת השנה אלא היום בו מונח השפע לכל השנה.

ה'אור-החיים' הקדוש אומר: **החודש הוא "ראש" – פירוש מובחר שבחודשים, על דרך שאמרו "בשמים ראש"**

גמ' בר"ה י: תניא רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם. רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם.

שמעתי ממו"ר הגאון רבי שמואל אויערבאך זצוקל"ה בשם רבנו הגר"א שכתב בפרושו ל'ספרא דצניעותא' שחודש ניסן הוא שורש הקדושה בבחינת הנשמה שהיא שורש הקדושה שבאדם, הנשמה גבוהה מעל האדם ורק ניצוצי הנשמה מאירים בתוכו לפי השגתו. חודש תשרי הוא עיקר התיקון בפועל שהיא בבחינת הרוח שהיא הבחינה העיקרית שבאדם. הנפש היא במדרגה תחתונה מן האדם. הקב"ה ציווה את משה רבנו 'של נעליך מעל רגליך', שיתעלה בשלימות מעל הנפש.

ה'אור-החיים' הקדוש כותב שחודש ניסן הוא משובח רק לישראל. הגאון רבי יצחק איזיק חבר כותב בפרושו על ההגדה שתשרי הוא התחלת סידור העולם בנוהג טבעי וניסן התחלת סידורו למעלה מן הטבע. מעין הדברים האלו כותב גם הנצי"ב.

על פי זה מובן מדוע מעלת חודש ניסן היא רק לישראל, מפני שרק עם ישראל מונהג מעל כוחות הטבע.

השם שהתורה נותנת לחודש ניסן הוא חודש האביב, יש מרמזים בשם החודש שמונח בו השפע לכל חודשי השנה, אביב - אב י"ב.

היסוד ושורש העבודה כותב: (שער הצאן פ"ד) שמיום א' בניסן יגיל וישמח האדם מאד מאד, כי הגיעו הימים אשר חפץ ה' לגואלנו ולקדשנו במצוותיו.

בספר חסד לאברהם (ספר מקובל שמביא גם דברים בשם קדמונים שחלקם נמצאו בכתבי יד וגם מהאר"י הקדוש) כותב (דברים מקובלים) שבכל שנה בימים הטובים יורדת השראה מעין ההשפעה שהיתה, ובחג הפסח זכו להשפעה עצומה מאוד בלילה אחד – 'העם ההולכים בחושך ראו אור גדול'. בכל שנה השטן מקטרג ואינו מניח לתת שפע רב זה במתנה גמורה ללא הכנה מוקדמת, על כן חז"ל תיקנו לעסוק בהלכות החג שלושים יום לפני החג, וככל שאדם יכין את עצמו יותר בימים אלו כך תגדל ההשפעה שיושפע בליל השימורים. ככל שיתחזק יותר בתשובה ישתייך יותר לאור הגדול של הימים הקדושים הללו.

רבינו ראש הישיבה זצוקל"ה מלאחר הפורים רגיל היה לחזור פעמים רבות על דברי החסד לאברהם, ניכר היה לתלמידיו את התשוקה והכסופין העצומים לזכות לאור הגדול המושפע עלינו בימים הקדושים הללו, ראו עליו 'גילו ברעדה' - שמחה וגילה על מעלת הימים הללו, רעדה ויראה לא לאבד את ההשפעות המרובות שמשפיע לנו בהם אבינו בורא העולם, הוא הרבה לעורר לייקר את מעלת הימים ולהכין כלים לשפע המרובה. ובעזרת ה' הטוב והמרובה להטיב נעסוק ברוממות הימים הללו ובהכנה לזכות למעלתם.

מעות חיטים

מנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח. וכל מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה (רמ"א או"ח תכט א).

מפני מה מנהג קדוש זה התקבל לפני חג הפסח ולא לפני שאר החגים? יש נותנים טעם מפני שבחג הפסח שבו גאל אותנו ה' יתברך בחסד מרובה במיוחד, ושינה עבורנו סדרי בראשית, חובה מיוחדת עלינו לנהוג בחסד מרובה עם אחינו, ובפרט שכאשר אנו נוהגים בחסד בימים שהחסד האלוקי שולט בהם אנו זוכים מידה כנגד מידה לקבל מנה גדושה של חסד עליון מרובה מאוד.

בשם אדוננו הגר"א מביאים רמז מהתורה למנהג מעות חיטים על הפסוק (שמות יג ו) שְׁבַע יָמִים תֹּאכַל מִצֶּת וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לָהּ, מִצוֹת יֹאכַל אֶת שְׁבַע הַיָּמִים וְלֹא יִרְאֶה לָּךְ חֶמֶץ וְלֹא יִרְאֶה לָּךְ שָׂאֵר בְּכָל גִּבְלֶךָ. ויש לדקדק בזה בתלת: א. למה כפל לשונו לומר מצות יאכל את שבעת הימים, אחרי שכבר אמר שבעת ימים תאכל מצות. ב. למה בתחילה אמר תאכל מצות, דמשמע "אתה תאכל". ובסוף אמר "מצות יאכל", דמשמע שהמצות ייאכלו. ג. למה בתחילה אמר "מצות" חסר בלי וא"ו, ובסוף "מצות" מלא עם וא"ו. מבאר הגר"א: האדם מקיים מצות אכילת מצה בשלימות רק כאשר הוא מוודא שגם השני יש לו לאכול מצה. לכן לאחר שאמר שבעת ימים תאכל מצות, מיד אמר "מצות יאכל את שבעת הימים", כלומר תוודא שהמצות נאכלות גם על ידי אחרים. יתירה מזו, את המצות שלך די שיהיו כפי צורך קיום המצוה, לכן היא כתובה חסר וא"ו, אך לאחרים – תראה שיהיו כדי שביעה, ואכלו בשעריך ושבעו, לכן היא כתובה מלאה עם וא"ו.

מעלת ראש חודש ניסן

(שבת דף פז ב): אמר ליה רב חביבי מחזנאה לרב אשי: תא שמע, ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן תנא: **אותו יום נטל עשר עטרות; ראשון למעשה בראשית, ראשון לנשיאים, ראשון לכהונה, ראשון לעבודה, ראשון לירידת האש, ראשון לאכילת קדשים, ראשון לשכון שכינה¹, ראשון לברך את ישראל, ראשון לאיסור הבמות, ראשון לחדשים.**

עשר 'עטרות' - מעלות חשובות הללו שמעטרים את כלל ישראל ניתנו לנו בר"ח ניסן.

ברור שיום שהתחיל בו שפע גדול כל כך, יש מעין שפע זה בכל הדורות.

אאמו"ר צוקלל"ה היה מעורר להרבות במיוחד בעסק התורה והמצוות ביום זה, שהם המרבים בהורדת השפע הגדולים ביותר, ומי שינצל היטב את היום הזה יזכה לשפע רב.

כל החודשים, כל ימי החודש הם ימי חול, וראש חודש הוא קודש. מעלת חודש ניסן שכל החודש הוא בקדושת ראש חודש ואין מתענים בו. ראש חודש ניסן שונה בכך שעל אף מעלתו הגדולה עד-מאוד צדיקים מתענים בו.

רבינו הגר"א הביא רמז לזה מהפסוק "החודש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה" (שמות י"ב ב'): כל החודש הוא במעלת ראש חודש, "החודש הזה לכם ראש חודשים". ומטעם זה לא אומרים תחנון ונפילת אפים כל החודש.

ראשון הוא לכם לחודשי השנה - היום הראשון של החודש הוא כחודשי השנה ומותר להתענות בו תענית צדיקים כמבואר בשו"ע ולא כשאר ראשי חודשים, מפני שיש בו קצת דין, מו"ר הגר"ש צוקלל"ה הסביר שכיון שבראש חודש זה הקב"ה ישב על כסאו וקידש לחודש, על אף שיש בחודש זה קדושה מיוחדת, יש בו גם דין. מפני שכל אימת שהקב"ה יושב על הכסא בביכול ומשפיע לעולמו, ההשפעה ניתנת בדין דין למי ינתן השפע וכמה ינתן, ונשאר מזה רושם גם לדורות.

שבת הגדול

¹ במקום בו שורה שכינה ניכר בו בגלוי גלוי שכינה. בזמן שהיה בית המקדש קיים, ראו גלוי שכינה כל יום בניסים התמידיים שנעשו שם. מעט מזער מגלוי שכינה זה זוכים אנו גם היום לראות בקיומו של הכותל המערבי ללא כל הגיון טבעי, כהבטחת חז"ל.

מדרש רבה בשיר השירים ב, כב, "הנה זה עומד אחר כתלנו" אחר כותל המערבי של בית המקדש, למה? שנשבע לו הקב"ה שאינו חרב לעולם. ובבמדבר רבה יא, ג. הנה זה עומד אחר כתלנו, זה כותל המערבי של בית המקדש שאינו חרב לעולם, למה? שהשכינה במערב. ובשמות רבה א"ר אחא, אין השכינה זהה מכותל המערבי.

גם לאחר כל ההרס והחורבן שהגויים החריבו ושרפו בכל הדורות, עומדת ההבטחה של הקב"ה שכותל המערבי לא יחרב, השכינה אינה זה משם. קיום ההבטחה זו שהתנאים גילו לנו אותה כבר לפני מאות שנים רבות, הוא גלוי שכינה שנשאר לנו גם בזמן הסתר פנים.

'שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו' (שולחן ערוך, סימן תל, א).

מבאר המשנה ברורה: 'מפני הנס - שבשנה שיצאו ממצרים היה עשרה בניסן ביום שבת ולקחו כל אחד מישראל שה לפסחו וקשרו בכרעי המטה כמש"כ בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו' והמצרים ראו זה ושאלו למה זה לכם והשיבו לשוחטו לשם פסח במצות ה' עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהם ולא היו רשאים לומר להם דבר. ומפני שאז היה עשירי בחודש בשבת ע"כ קבעו לקרות שבת שלפני הפסח לעולם שבת הגדול".

הסבר נוסף לטעם שנקבעה ההודאה על כך דוקא בשבת הוא מפני ששם 'גדול' נאמר מתי ששמו של הבורא יתברך מתגדל ומתקדש, נודע ומתפרסם בישראל ונודע בגויים. מעלה עליונה זו אפשר להשיג דוקא בשבת.

כך כותב הדרישה: 'ולי נראה דמשום הכי נקרא כל שבת שלפני פסח שבת הגדול ואפילו אינו חל בעשירי ולא ימים שאחריו, ואותה דרשה שייכא דוקא בשבת שהוא יום המנוחה, וגם יום השבת הוא מוכן ומזומן ללמוד בו, שיש לו סגולה מצד יתרון הנפש שבאדם בשבת להועיל לכל מבקש תורה, וגם שאז חל שבת הסמוך לפסח בעשרה והוא הדין אם הוי חל בי"א לא ציוה לקיחתו ולפרוש אלא בשבת, והיו בודקין אותו דור ארבעה ימים קודם פסח כמו פסח דורות, משום הכי נקרא שבת הגדול על שם שנאמר בתהלים (עו ב) נודע ביהודה אלהים בישראל גדול שמו.

ביחזקאל סימן ל"ח (פסוק כג) 'והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה' וזה היה הכל על ידי לקיחה זו של פסח שבישראל גדול שמו במה שמשכו ידיהם מעבודה זרה ונתגדל ונתקדש לעיני מצרים שהיו שיניהם קהות וכו' כדאיתא במדרש'. עד כאן דבריו.

טעם נוסף 'לשבת הגדול' כותב המהר"ל: בכל שבת יורד השפע לכל ימי השבוע. אם כן, בשבת שלפני פסח ירד שפע הגאולה ויסודות האמונה והאור הגדול שנשרש בנו ושאר המעלות המיוחדות שקיבלו כלל ישראל בחג פסח. כך יורד בכל שנה מעיין השפע הגדול הנ"ל, מובן ששבת שירד בה שפע רב כל כך תקרא 'שבת הגדול'.

ערב פסח

המשגיח הגאון הצדיק רבי מאיר חדש זצ"ל סיפר לי על פריחתה של ישיבת סלבודקא שנגרמה ע"י חיזוק של התמדת התורה בערב פסח. בתחילת דרכו הסבא מסלבודקא זצ"ל קיבץ כמה בחורים באחד מבתי הכנסת של סלבודקא, והדריך אותם לגדלות בתורה ובעבודת-ה'. הבחורים כמעט לא ידעו מיהו האברך שיש להם קשר עימו. לקראת חג הפסח נסע הסבא אל בני משפחתו שהיו בקלם.

לפני נסיעתו הוא דיבר דברי חיזוק בפני הבחורים ולמד איתם את דרבי מרן הגר"ח מוולוז'ין (נפש החיים ד יא) **שהאמת בלתי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחת ממש מהעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות עליונים ותחתונים והיו לאפס ותהו חס ושלום, וכן שפעת אורם או מיעוט ח"ו, הכל רק כפי ענין ורוב עסקנו בה.** ועוררם הסבא זיע"א שכיוון שבערב פסח עסוקים כל ישראל בהכנות לחג הפסח ומועטים מאוד הלומדים קיום העולם רופף. משום כך, בקש מהבחורים, שיתאמצו במיוחד למצוא זמן בערב פסח ללמוד, כדי להוסיף קדושה אור ושפע בכל העולמות.

הסבא השאיר בידי הבחורים גלויה ובקש מהם שיכתבו לו כמה שעות הם למדו בערב פסח, וישלחו לו את הגלויה לביתו בקלם. אחד מגלויות אלו הגיעו לידי אחד מגאוני הדור שהתפעל מאד לראות שיש אברך שמחנך את תלמידיו שהלימוד שלהם מקיים את העולם!! והוא החל לשלוח תלמידים רבים ללמוד אצל הסבא זצ"ל, ומאז פרחת הישיבה.

חג הפסח - יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו

התורה הקדושה ציוותה עלינו מצוות עשה ולא תעשה רבות במיוחד זכר ליציאת מצרים, וחייבה כרת לאוכל חמץ בפסח, או למי שאינו מקריב קרבן פסח. מפני מה? כותב על כך החינוך מצוה כא:

ואין מן התימה אם באו לנו מצוות רבות על זה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלותינו זכר ליציאת מצרים, לפי שהוא לנו אות ומופת גמור בחידוש העולם, וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול, פועל כל הנמצאות אל היש שהם עליו, ובידו לשנותם אל היש שיחפץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים ששינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחודשים גדולים ועצומים, הלא זה משתק כל כופר בחידוש העולם, ומקיים האמונה בידיעת השם יתברך, וכי השגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים כולם.

קיום כל המצוות תלוי באמונה. הקב"ה העניק לנו את חג הפסח על מנת ששבוע שלם נשריש ונבסס בנו את יסודות האמונה בידיעת ה' והשגחתו ושליטתו המוחלטת בכל כוחות הברואה. ככל שאנו זוכים שהאמונה שלנו שלימה יותר דרגת קיום המצוות שלנו גבוהה יותר. מי שאמונתו ברורה יותר יעסוק בתורתו של בורא עולם בכל כוחו. המאמין הגדול לא יראה את התפילה כמשא ולא יבקש להפטור ממנה אלא ישמח שזוכה לפני בורא עולם הכל יכול שאין כמוהו. אדם כזה יכסוף לקיים כל מצוה מתרי"ג המצוות, ויתאמץ להשלימה בשמחה.

'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'. אולי אפשר לומר כוונה נוספת בדברי חז"ל, שכאשר האדם עובר בעצמו חוויה מיוחדת ההשפעה עליו גדולה הרבה יותר מאשר הוא שומע זאת מאחרים. חז"ל חייבו כל אחד ואחד מאיתנו להתבונן הרבה בניסי יציאת מצריים שכל ישראל חוו אותם ולקרב את עצמנו. כך שיציאת מצרים תחיה בנו ונהיה קרובים ככל האפשר לתחושה כאילו אנו עצמנו חווים את יציאת מצרים. לא נשאר ונסתפק רק בדרגה של שמיעת יציאת מצרים מאחרים.

המשגיח הקדוש רבינו יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל אמר שהתורה ציוותה עלינו לאכול מצה שבעה ימים, כדי שנאכל את יציאת מצרים שבעה ימים. בשבעת ימי חג הפסח עלינו להתבונן ולחזור ולהתבונן בניסים הגדולים שנעשו עימנו ביציאת מצרים, ולהחדיר ולמסוך בכוחות נפשנו את הידיעה הברורה על שלטון המוחלט של הבורא יתברך בכל המציאות כולה, שה' שליט בכל, ובידו לחדש ולשנות את הטבע ככל שיחפץ ואין מעכב על ידו. ההתעלות הגדולה שנקבל בימי הפסח תשאיר בנו רושם עז כל השנה ונחזק זאת בכל פעם שנזכיר יציאת מצרים אפילו בקצרה.

חג החירות

עבודה זרה היא החמורה מכל המצוות והיא המרחיקה ביותר מהבורא יתברך. גלות ושעבוד הנפש הקשה ביותר היתה במצרים, המצרים טמאו את בני ישראל בטומאה החמורה ביותר עד שהיו אדוקים ושטופין שם בעבודה זרה ר"ל [מלבד שבט לוי שכל השבט כשר היה, ורק בזכותם היה קיום לכל כלל ישראל].

גם לאחר שביטלו אנשי כנסת הגדולה את היצר הרע העיקרי, עדיין יש בכל דור ודור את העבודה זרה שלו, ואנו חוזרים כל יום בקריאת שמע על אזהרת התורה - 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלוהים אחרים'.

הכח היחיד שיש בידנו לנתק את עצמנו מסם המות של העבודה זרה וגרורותיה שבכל דור ודור הוא לקבל עלינו עול תורה ולקנות סם חיים כמאמרם ז"ל (קדושין ל' ע"ב), "ושמתם" סם תם נמשלה תורה כסם חיים. לצאת מאותה גלות הנפש הנוראה יש רק אפשרות אחת – לעסוק בתורה הקדושה, שהרי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה.

וכמבואר בהרחבה בנפש החיים הקדוש [שער ד לב ועוד] שכל עוד שהאדם קשור ודבוק בתורתו יתברך ובאהבתה ישגה תמיד, אף היא תאיר אליו ומשמרתו בכל דרכיו וענייניו שלא יפול ברשת היצר ח"ו, ומי שהתורה בלבו אין יצר הרע שולט בו ולא נוגע בו. ומעבירין ממנו עשרה דברים קשים, ויצרו מסור בידו לכל אשר יחפוץ יטנו.

כשם שביציאת מצרים השפיע עלינו הבורא מקדושתו בחדס מרובה וגאל אותנו 'לחרות עולם' גאולת עולמים מטומאת מצרים הקשה שבכל הטומאות, כך בכל שנה **בחג החירות** יש בו סייעתא דשמיא מרובה מאוד לקבל עול תורה כראוי ולזכות לחרות אמתית מהשעבוד והעבדות למלך זקן וכסיל וכל חילותיו.

המשגיח הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל כותב (מכתב מאלוה ב עמוד 19): ואמרו ז"ל (שמו"ר מא ז) כל מי שאינו עוסק תדיר בתורה הרי זה נזוף להקב"ה. ופירש הרש"י ז"ל שבחינת הגוף הוא מאוס ומתואב ומשוקץ עד שיקוץ האדם מלישא וליתן עימו. **ומה נורא הוא להתבונן שמי שאינו עוסק תדיר בתורה משוקץ הוא בעיני הקב"ה!** והנה אין האדם בן חורין עד שתתבטל ממנו העבדות לגמרי בלי כל שיוור, ויש לנו רמז מאיסור חמץ שהוא בבחינת היצר הרע, ואסור במשהו, **מי יתן ויזכנו ה' שנצא לחירות אמתית בכח תורתנו הקדושה!**

החסד הגדול שזכינו לו ביציאת מצרים

שָׁאֵל רַבִּי יִיסָא, הֶקְטָן שְׁמֵן הַחֲבֵרִים, מֶרְבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן יוֹחָאי, אַחֲרֵי שֶׁהִקְבִּ"ה הִתְנָה עִם אַבְרָהָם 'וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרֻכּוֹשׁ גָּדוֹל' מֵהַמָּקוֹם לְהַזְכִּיר תְּמִיד אֶת מַעֲלַת יְצִיאַת מִצְרַיִם?

וְתִירֶץ לוֹ הַרְשֵׁב"י: בֹּא וּרְאֵה, בְּנִי. הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא הִתְנָה עִם אַבְרָהָם אֲלֵא שְׂיִוִּצִיָּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִגְלוֹת מִצְרַיִם, וְלֹא מִתַּחַת שְׁעִבּוֹד נֶשֶׁל יִרְאָה אַחֲרֵת. שְׂוִדָּאֵי יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, נִטְמְאוּ וְנִטְפְּוּ עֲצָמָם בְּכָל מִיַּי טְמָאָה, עַד שֶׁהָיוּ שְׂרִוּיִים תַּחַת אֲרָבָעִים וְתִשְׁעָה כָּחוֹת נֶשֶׁל טְמָאָה, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הוֹצִיא אוֹתָם מִתַּחַת עֲבֹדַת כָּל שְׂאֵר הַכָּחוֹת.

וְעוֹד שֶׁהִכְנִיס אוֹתָם לְאֲרָבָעִים וְתִשְׁעָה שְׁעָרֵי הַשָּׂכָל כְּנֶגְדָם, מֵה שֶׁלֹּא הִתְנָה עִם אַבְרָהָם, אֲלֵא לְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְהוּא עָשָׂה טוֹבוֹ וְחֲסִדּוֹ עִמָּם. וּמִשּׁוּם כֵּךְ תִּמְצָא בַּתּוֹרָה חֲמִשִּׁים פְּעָמִים יְצִיאַת מִצְרַיִם, לְהִרְאוֹת לְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם הַחֲסִד שֶׁעָשָׂה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹצִיא אוֹתָם מֵאוֹתָם כָּחוֹת הַטְּמָאָה, וְהִכְנִיס אוֹתָם לְתוֹךְ כָּחוֹת הַטְּהָרָה, שֶׁהֵינּוּ חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי בִינָה.

וְזֶהוּ שְׂאֵנֵנוּ מוֹנִים לָהֶם מִיּוֹם טוֹב נֶשֶׁל פֶּסַח, וְאַנּוּ מוֹנִים יָמִים וְשָׁבוּעוֹת, וְהָרִי הִתְעוֹרְרוּ הַחֲכָמִים, מִצָּוָה לְמִנּוֹת יָמִים וּמִצָּוָה לְמִנּוֹת שָׁבוּעוֹת, כִּי בְּכָל יוֹם הוֹצִיאָנוּ מִכָּח נֶשֶׁל טְמָאָה, וְהִכְנִיסָנוּ לְכָח טְהָרָה.

מעלת הזכרת יציאת מצרים בכל יום

יציאת מצרים היא יסוד ושורש של התורה והמצוות וכל האמונה השלימה של ישראל, וכל פעם שאנו זוכרים ומזכירים בפינו את יציאת מצרים מזדככים אנו מן הזוהמה וכוחות הרע שבבריאה, ומתחזק בנו מהמעלות העליונות ומהאור הגדול שהאיר עלינו ביציאת מצרים.

וכך מלמדנו רבינו הרמח"ל: 'ענין זכירת יציאת מצרים: אחר כך מקבל עליו עול מצות בוהיה אם שמוע, ואחר כך מזכיר יציאת מצרים בפרשת ציצית. והיינו כי הנה יציאת מצרים היה תיקון גדול שנתקנו בו ישראל ונשאר הדבר לנצח. והיינו כי מאחר חטאו של אדם הראשון נשאר האנושיות כולו מקולקל כמ"ש בחלק א', והיה הרע מתגבר בכולו, עד שלא היה נמצא מקום לטוב שיתחזק כלל. ואע"פ שנברר אברהם אבינו ע"ה להיות הוא וזרעו לה' נבדלים מכל האומות, הנה עדיין לא היה להם מקום שיוכלו להתחזק ולהתכונן בבחינת אומה שלימה ולזכות לעטרות הראויות להם, מפני הרע שהיה מחשיך עליהם, והזהמה הראשונה שלא יצאה מהם עדיין. ועל כן הוצרך שיגלו למצרים וישתעבדו שם, ובאותו השעבוד הגדול יצורפו כזהב בתוך הכור ויטהרו.

והנה כשהגיע הזמן הראוי, חיזק האדון ב"ה את השפעתו והארתו על ישראל, וכפה את הרע לפנייהם והבדיל אותם ממנו, ורומם אותם מן השפלות שהיו בו והעלם אליו, ונמצאו גאולים מן הרע גאולת עולם, ומשם והלאה הוקמו לאומה שלמה דבוקה בו ית' ומתעטרת בו. והנה זה תיקון שנתקן לעולמים כמ"ש, וכל הטובות שהגיעו ושמגיעים לנו כלם תלויים בו. ועל כן נצטוונו לזכור אותו תמיד ולהזכירו בפיו, שעל ידי זה מתחזק התיקון ההוא עלינו ומתאמץ האור בנו, ומתמיד בנו התועלת הנמשך מן התיקון ההוא, עכ"ל (דרך ה' חלק ד פרק ד - בק"ש וברכותיה):

השבתת החמץ - למעט כח היצה"ר והנטיה החומרית

צוותה אותנו התורה הקדושה להשבית מרשותנו את החמץ ולהיות ניזונים ממצות במשך שבעה ימים.

מלמדנו רבנו הרמח"ל טעם הדבר (דרך ה' חלק ד פרק ח - במצות הזמנים): כדי למעט ולהחליש בעצמנו את כח היצה"ר והנטיה החומרית, ולהגביר בנו את ההתקרבות אל הרוחניות.

'ענין חמץ ומצה: ענין החמץ והמצה הוא, כי הנה עד יציאת מצרים היו ישראל מעורבים בשאר האומות גוי בקרב גוי, וביציאתם נגאלו ונבדלו. והנה עד אותו הזמן היה כל בחינת גופות בני האדם חשוק בחשך וזהמה שהיה מתגבר עליהם, וביציאה נבדלו ישראל ונזמנו גופותם ליטהר ולהזדמן לתורה ולעבודה. ולענין זה נצטוו בהשבתת החמץ ואכילת המצה. והיינו, כי הנה הלחם שהוכן למזון האדם הוא משתוה באמת אל המצב הנרצה באדם, וענין החימוץ שהוא דבר טבעי בלחם לשיהיה קל העיכול וטוב הטעם, הנה גם הוא נמשך לפי החוק הראוי באדם, שגם הוא צריך שיהיה בו היצה"ר והנטיה החומרית. אמנם לזמן מיוחד ומשוער הוצרכו ישראל להמנע מן החמץ וליזון ממצה, להיות ממעטים בעצמם כח היצה"ר והנטיה החומרית, והגביר בעצמם ההתקרבות אל הרוחניות. ואולם שיזונו כך תמיד אי אפשר, כי אין זה הנרצה בעוה"ז, אך הימים המשוערים לזה ראוי שישמרו זה הענין, שעל ידי זה יעמדו במדריגה הראויה להם. והנה זה עיקר ענינו של חג המצות. ושאר מצוות הלילה הראשונה, כלם ענינים פרטים מקבילים לפרטי הגאולה ההיא. עכ"ל.

שמחה מיוחדת בקיום המצוות בליל הסדר

לילה קדוש זה מעלתו גבוהה מאוד. כל המעשים שאנו עושים בו משפיעים הרבה בכל העולמות כולם, ובמיוחד כל מצוה ומצוה, ומכיוון שמעלת קיום המצוות בשמחה יקרה וחביבה בעיני הבורא מאוד ראוי במיוחד בלילה קדוש זה להיות שש ושמש בקיום כל מצוה ומצוה.

ליל הסדר – פסח, מצה, מרור, ד' כוסות, דרך חרות, אפיקומן

רבנו הרמח"ל במאמר החכמה (ענין סדר ליל פסח), פותח בפנינו צוהר להבין טעמים של מצוות ליל הסדר - **פסח, מצה, מרור, ד' כוסות, דרך חרות ואפיקומן**.

העיני והשעבוד – הרחקה מהחומריות והכנה לקדושה, ופיוס מידת הדין.

מרור – טהרה מהזוהמה.

קרבן פסח – הפרדות מעבודה זרה והדבקות בה' יתברך.

מצה – מזון שהוא בבחינת יצר טוב בלבד ומוכנות לקדושה.

ד' כוסות – שבירת ד' כוחות הטומאה המתנגדות אל הקדושה, והפורענות המוכנה לדבקים בכוחות הטומאה. לישראל הכוסות כנגד ד' כוסות ישועה המאירים מד' אותיות השם ב"ה.

דרך חרות – נצחון הטוב על הרע והכנעת כח הס"א.

אפיקומן - להמשיך השפעת המזון המקודש לכל השנה, וכמו שאין הטעם סר מן הפה כן אין האור סר מהנשמה.

וז"ל: 'הנה ביציאת מצרים נבררו ישראל ובבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדריגתם ממדריגת האנושיות החומרית ולהיות ראויים להתעטר בעטרת הקדושה, ומה שעד אותו הזמן היה חושך החומריות מתגבר בגוף וגורם לאור התורה והקדושה שלא יאיר, הנה אחר שסבלו ישראל העיני והשעבוד הגדול שסבלו נתפייסה מדת הדין ונשאר המקטרג בלי מענה ונזמנו ליאור באור העליון. והנה בלילה זה כל זה מתחדש ומתעורר מה שנעשה בראשונה וזה עצמו סיוע אל הגאולה האחרונה שתעשה, ואמנם עיקר הסדר תלוי בד' דברים והם פסח, מצה, מרור, וד' כוסות, ועתה נבאר עניינם:

הנה צירוף הגלות כבר ביארנו שזה היה מה שטיהר את ישראל והוציא מהם הזוהמה כדי שיוכלו אחר כך לקבל אור הקדושה, וזה ענין המרור שהוא וימררו את חייהם, ואולם כשהגיע הזמן שיגאלו הוצרך שיגלה להם גילוי מאור קדושתו ית', ובו יתדבקו נשמותיהם של ישראל וימשכו אחריו ויתעלו משפלותם, ויתפרדו מן הטומאה שהיו שקועים בה, וזה נעשה על ידי קרבן הפסח, ובו נאמר להם משכו וקחו לכם שפירשו ז"ל משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה, ואמנם עוד הוצרכו ישראל לשיהיה גופם מוכן ומזומן לאור הראוי, שיזונו ז' ימים אלה בשנה, מן המצה שהיא מזון בבחינת יצר טוב בלבד בלי יצר רע כלל, ובהיות ניזונים בזה ימים אלה, נשארה התולדה הטובה לכל השנה להיות כל השנה מוכנים לקדושה.

אמנם ענין הד' כוסות הוא שהנה ידוע שמדריגות הס"א הם, ד', וכולן שלטו מאחר חטאו של אדם וכולן היו מתנגדות אל הקדושה והטוב שלא ימצא בעולם, והיו ישראל סגורים בתוכן שלא היו יכולים לצאת כלל, עד שהאיר עליהם הקב"ה בכוחו הגדול ושבר ד' הקליפות והוציא ישראל מתוכם², וזה ענין ד' גאולות המוזכרים בפרשה, ואולם זה עשה בהאיר על ישראל ד' אותיות השם ב"ה, והנה ענין זה במצרים היתה התחלה לבד לשיצאו ישראל מהם, אך סוף הכל צריך שיהיה שישלטו ישראל עליהם ויכבשום לגמרי, וזה יהיה לעתיד לבא, אמנם הנה זה כמי שקוצב עץ אחד שמכה בו הכאה אחר הכאה עד שקוצב אותו לגמרי, וכן עושים אנו בכל שנה ושנה מתעוררים בכח האור שהאיר ובתיקון שנתקן

² שנינו, לא יצאו ישראל ממצרים עד שנשפכו כל השליטים שלמעלה משליטתם, ויצאו ישראל מרשותם, ונכנסו לרשות הקדושה העליונה בקדוש-ברוך הוא ונקשרו בו. זהו שכתוב כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם. מה הטעם עבדי הם? אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, שהוצאתי אותם מרשות אחרת, והכנסתיים ברשותי (זוהר פ' בא דף מ).

אז ומתחזקים להמשיך הדבר לפנינו עד שיגמר, והנה בסוף הכל הד' קליפות עצמם תתהפכנה על האומות ותאבדנה אותן והם ד' כוסות של פורענות שלהן, ולישראל יהיו ד' כוסות של ישועה בהארט ד' אותיות השם ב"ה שזכרנו.

והנה מעיקר התיקון של הלילה הזה הוא להראות חירות של הנצחון שניצח הטוב את הרע ועל ידי זה נשבר כח הס"א ונכנעת הכנעה גדולה.

והנה כזית המצה שאוכלים הוא להמשיך המזון המקודש המחזיק היצר טוב שזכרנו, אמנם כדי שישאר התיקון לכל השנה צריך לאכול האפיקומן אחר כך ושלא לאכול אחריו שום דבר שכמו שאין הטעם סר מן הפה כן אין האור סר מהנשמה. עכ"ל.

הלשם - טעם לאיסור חמץ בפסח

התורה הקדושה אסרה עלינו באיסור כרת אכילת חמץ בפסח, והוסיפה ואסרה איסור יחודי שגם לא יראה ולא ימצא ברשותנו חמץ בכל שבעת ימי הפסח.

ובטעם הריחוק הרב מהחמץ שחייבה אותנו התורה בפסח כותב בעל הלשם שלא לתת מקום לכוחות הרע להאחז בנו, וזאת מפני שהאור הגדול שהאיר עלינו הבורא במצרים וההכנעה המרובה של כוחות הרע, שנתן לנו הבורא יתברך בחסד מוחלט ולא בזכותנו כיוון שהינו טבועים בזוהמת וצחנת טומאת מצריים אלא זכינו לו אך ורק בזכות ברית אבות, ומשום כך בכל שנה ושנה כשמגיעים ימי הפסח שבהם מתעורר שוב מאותה הארה גדולה מרובת החסד שהאירה עלינו ביציאת מצרים עומדים כוחות הרע ואורבים מאד מאד לנקום בנו נקמה עבור האור הגדול שקיבלנו שלא בזכות.

כיוון שהחמץ משתייך בבריאה לכוחות הגבורות החזקים שהם שורש כל הרע, ציווה עלינו הבורא יתברך להרחיק בתכלית הריחוק כל קשר ושייכות אפילו לאכילת משהו חמץ וכן שלא יהיה חמץ ברשותנו, כדי שנהיה מרוחקים משורש הרע מכל וכל ולא יתאחז בנו הרע לינק ח"ו מאותו ההארה המתעוררת למעלה עלינו בכל שנה ושנה בימים האלו. וכדי שלא יתקנא ושלא יתגרה בנו.

ומסיים הלשם וז"ל: וזהו כוונת הכתוב (דברים ט"ז ג') לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים כו' כי בחיפזון יצאת מארץ מצרים. ור"ל כי משום שהרי יצאת שלא בזכות ולא זכית לבטל אותו מכל וכל, שהרי לכך הוצרכת לצאת בחפזון וכנזכר, לכן תזהר מחמץ אשר יש לו ייחס ושייכות עמו. אבל לעתיד לבוא שיומשך אז עלינו האורות עליונים גדולים ויתבטל באמת הרע מכל וכל הנה נאמר אז. ישעיה נ"ב. כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' כו' כי נשאר אז תמיד בצילו של הקב"ה לעולם:

העם ההולכים בחושך ראו אור גדול

ההנהגה הרגילה שהקב"ה מנהיג את עולמו היא הנהגת שכר ועונש, היינו שהשפעת ה' על הבריאה והברואים תלויה לפי מעשיהם אם לטוב ואם למוטב, וזאת אף שהקב"ה הוא הטוב השלם ורצונו להיטיב את ההטבה המושלמת ביותר, אולם כדי שהברואים יקבלו את הטוב ביותר הם נצרכים לעמוד בניסיונות העולם ואז טובתם לא תהיה לחם חסד אלא טובה מושלמת שרכשו על פי מעשיהם, ומשום כך הקב"ה 'איוה לו דירה בתחתונים' וברא בריאה זו בטובו שנועדה כדי לאפשר לנו לקבל את הטובה המרובה השלימה ביותר.

אולם יש פעמים שהבורא יתברך חורג מהנהגת המשפט ומנהיג את עולמו בהנהגת היחוד או המזל וזאת כדי להביא את העולם לתכליתו השלימה.

בריאת העולם היתה בחדס מוחלט ללא כל השתתפות ונתינה כל שהיא מצד הברואים, ורגיל היה רבינו ראש הישיבה זצ"ל לחזור על דברי אדוננו הגר"א שנתן טעם לתקנת הסליחות ארבע ימים קודם ראש השנה, מפני שארבעה ימים הראשונים של הבריאה היו בחדס גמור, ימי רחמים מרובים מאוד, ועדיין לא היו בעלי חיים כלל ולא היה כל שותפות גם כל שהיא מצד מעשי האדם. רק לאחר שנבראו החיות והתפללו לבורא יתברך 'הכפירים שואגים לטרף' ולאחריהם האדם שביקש על הגשמים, ומשום כל ימים הללו נשארו לדורות ימי חסד מרובים מאוד ומתאימים לבקש ולקבל בקשת סליחה ומחילה.

הבריאה התקלקלה מאוד בחטאו של אדם הראשון, ועם ישראל נבחר לתקן את הבריאה ולהביאה לשלימותה, ומשום מעלתנו המרובה ירדנו לגלות מצרים [בשונה מארבע גלויות שבהם מפני חטאינו גלינו מארצנו] ומשום כך הוצרכנו לזיכוכ רב כדי להיות מוכנים לקבל את התורה הקדושה וכל המעלות העליונות התלויות בה.

עם ישראל כשל בתפקידו בגלות מצריים ונטמא בכל מיני טומאה והיו שרויים תחת ארבעים ותשע כוחות טומאה [כמבואר בזוהר הקדוש], ומצד הנהגת המשפט לא היה ראוי הוא להגאל, והקב"ה בזכות וברית אבותינו דילג על הנהגת המשפט והאיר עלינו באור גדול מאוד וכפה הרבה את הרע ששלט עלינו והוציא אותנו משליטת כוחות הטומאה והכניס אותנו לתוך כוחות הטהרה לחמישים שערי בינה.

בבריאת העולם הקב"ה האיר אור גדול של חסד מוחלט שהיה יסוד בריאת העולם, 'עולם חסד יבנה' כך גם יצירת ולידת כלל ישראל האיר לנו הבורא יתברך במעיין אותו אור גדול של חסד מרובה מאוד אף שלא הינו ראויים אליו בגדר של וחנותי את אשר אחון אפילו שאינו הגון.

ובשם רבינו האריז"ל כותבים שבלייל ראשון של פסח נשתנו סדרי בראשית בפעם אחת שלא בסדר המדרגות כלל, ונשלמו גם המוחין דגדלות, ונתעלו כל ישראל ונעשו כבריה חדשה, והאירו כולם באור פני מלך חיים. ונעשה הן למעלה והן למטה מעין תיקון העתיד.

בנים אתם לה' אלוכם

הקב"ה ירד למצריים בכבודו ובעצמו. ולימד אותנו כלל ישראל את גודל הקשר שיש לו אלינו, שהוא פודנו ומצילנו ללא כל אמצעי נוסף ואף לא נצרכו לתווך המלאכים, ואין בינו לבין ישראל שום ממוצע כלל. וכן שהוא חפץ בנו להיות עם סגולתו ולכן האיר עלינו באור גדול וקידש אותנו בקדושה עליונה ועקר את היצה"ר מאתנו וקירב אותנו אליו כבנים ונהיינו לגוי קדוש.

הגילוי שכינה הגבוה מאוד שהאיר עלינו ה' במצרים הוא כדי שנכיר ולו במעט ממעליתנו הנשגבה לרומם אותנו להדבק בה'.

וכותבים רבותינו שבכל פעם שאנו משבחים את הבורא ומזכירים את יציאת מצרים אנו מושפעים מהאור הגדול שנשפע ביציאת מצרים ומתחזק התיקון ההוא עלינו ומתאמץ האור בנו, ומתמיד בנו התועלת הנמשך מן התיקון ההוא, וכן מושכים אנו עלינו מאותה הארה עליונה של הנהגת וחנותי את אשר אחון וריחמתי את אשר ארחם.

ולא יכלו להתמהמה

(שמות יב ט) וַיֹּאמֶר אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגֹת מִצּוֹת כִּי לֹא חֶמֶץ כִּי גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֵּמָה וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:

כמה ממפרשי התורה הק' פרשו את הסיבה שכלל ישראל לא יכלו להתמהמה במצרים ולהכין להם צידה ראוייה לדרך, מפני שאם היו נשארים זמן רב יותר במצרים מקור הטומאה החמורה, לא יוכלו להיגאל.

בעל 'הלשם' מקשה על כך שהרי מתחילת המכות פסק השעבוד והשלטון של כוחות הטומאה על עם ישראל ובנוסף בכל מכה ובפרט במכות בכורות התגלה עוד נדבך בשליטתו המוחלטת של בורא העולם והעבודה זרה שבמצרים נימוחו והושפלו מאוד, חלקם נימוחו וחלקם נרקבו וכד', ואם היה מקום התגברות נוספת של כוחות הטומאה, היה זה לפני תחילת המכות ולא בסופם?!

ומחדש הלשם [עיין ספר הדע"ה חלק ב - דרוש ה ענף ב סימן ה] שטעם שלא יכלו להתמהמה הוא משום שהופיע אז הקב"ה באור קדושתו על ישראל וכמ"ש בעל הגדה 'שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא'. ואם נתעבבו עוד רגע אחד במצרים שהיתה ראש לכל הקליפות והטומאה שבעולם, הקדושה המרובה שהשרה עימו הבורא יתברך השוכן איתם שירד להצילם היתה מבטלת את כל הס"א והיצר הרע מכל וכל, ולא היה נשאר מקום לבחירה כלל [וכידוע שהבחירה היא כוונת הבריאה ומטרתה] ולכך לא יכלו להתמהמה. והוכרחו לצאת בחיפזון כדי שישאר אחיזה וקיום להרע ויהיה מקום לבחירה.

האדם נברא לעמל וליגיעה

האור הגדול שניתן לישראל בחדס מוחלט בהנהגת היחוד ולא בזכות מעשיהם, נסתלק מאתנו מיד לאחר היום הראשון [וכמו בכל דבר שבקדושה נשאר ממנו רושם גדול בעולם ובפרט בכל שנה בימי הפסח] וההנהגה חזרה להנהגת המשפט, ותפקידנו לקנות את מעלותינו בזכות התגברותנו על הרע ומעשינו הטובים ודבקותינו בתורה הקדושה, וע"י כך נקדש את העולם כולו בקדושת שמו יתברך בכח הבחירה שנטע בנו.

הזוהמה פסקה מעם ישראל רק במעמד הר סיני ולא ביציאת מצרים אף שהאיר עלינו ה' באור גדול מאוד, וזאת מפני שתפקידנו בזה העולם הוא לקנות את מעלותינו בעמל וביגיעה מדרגה אחר מדרגה, וזה תפקידנו בימי הספירה

לילה כאור יאיר - ליל השרשת האמונה

לילה שהעליונים והתחתונים אומרים שירה

הגיע ליל יום טוב הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר: **בני הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, היום הזה ברכת טללים, עשה לי מטעמים, עד שאני חי אברככה, ורוח הקדש משיבה אותו ואומרת אל תלחם את לחם רע עין, הלך להביא ונתעבב שם, אמרה רבקה אל יעקב בני הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים, הלילה הזה העליונים אומרים שירה, עשה מטעמים לאביך ויאכל עד שהוא בעודו חי יברך והוא שהוא בקי בתורה פחד לבו על קללת אביו, אמרה לו אמו אם ברכה עליך ועל זרעך. (פרקי דרבי אליעזר לא)**

בזוהר הקדוש מרבה לדרבן אותנו בשבח ובחובת סיפור יציאת מצרים בשמחה, ומי שזוכה עתיד הוא לשמוח עם השכינה לעתיד לבוא. וכשאנו מספרים הקב"ה כונס את הפמליה הקדושה שלו ובאים הם ומתחברים עם ישראל ומודים לו על הניסים והגבורות שעשה עימנו ומתווסף בכך כח וגבורה למעלה ומתעלה כבוד ה' בעולמות העליונים והתחתונים³.

³ מצוה אחר זו לספר בְּשִׁבְחָם יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא חֻבָּה עַל בֶּן אָדָם לְדַבֵּר בְּשִׁבְחָה זֶה לְעוֹלָמִים. כִּי בְּאַרְנוּ, כָּל אָדָם שֶׁמְדַבֵּר בְּיִצְאֵת מִצְרַיִם וּבְאִתּוֹ סֵפֶר שִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה, עֲתִיד הוּא לְשִׁמְחָה בְּשִׁכְנָה בְּעוֹלָם הַבָּא שֶׁהוּא שִׁמְחָת הַכֹּל, שֶׁהִרִי הוּא אָדָם שֶׁשִּׁמְחָה בְּאִדּוֹנוֹ, וְהַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא שִׁמְחָה בְּאִתּוֹ סֵפֶר.

קיום מצות סיפור יציאת מצרים מאיר ומזכך את נשמתנו להיות נעלים ומשובחים יותר, ומובטחים אנו אפילו בגלות הקשה והארוכה שאנו שרויים בה שכשאנו מספרים את סיפור יציאת מצרים לבנינו, אנו משרישים בלבבותם יראת ד', ושופע עלנו שפע אלוקי כמו בצאתנו ממצרים, ומסייעת בידנו לצאת ממ"ט שערי טומאה. [ומשום כך הוזכרה בתורה נ' פעמים כנגד נ' שערי טומאה חת"ס תורת משה דברים נ"ד].

א-ל מוציאם ממצרים – האור החיים הקדוש מלמדינו (במדבר כג כב) שכל שנה ושנה בליל פסח נוספים בנו כוחות קדושה מרובים: ונראה על דרך אומרם ז"ל (פסחים קטז): בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, **כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה, ונוספים בעם בני ישראל**, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומרו אל מוציאם, כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם כזכר:

ליל שימורים

מו"ר מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל עורר את תלמידיו שראוי ונכון להתבונן, להבין ולהכיר את רוממות הלילה הזה. אין בכל לילות השנה לילה כמו הלילה הזה - "לילה כיום יאיר", ליל שימורים.

הקב"ה מחכה ללילה הזה ואנו מחכים לו, כי הוא ליל שימורים לדורות. המצוות שאנו מקיימים בלילה הזה רבו מספור, למצוות דאורייתא יש קצבה, והמצוות דרבנן – רבות הן מאד. עלינו לברך "שהחיינו" מתוך הודאה מרובה והכרת טובה מרובה לד' שזיכנו להגיע לזמן הגדול הזה.

והגדת לבנך - השרשת אמונת ה'

דע שמי שברא אותנו ואת יצרנו הרע יודע שבשעה שמצה ומרור מונחים לפניך אז מועיל מעשה השרשת יראת שמים לבנו ולא בעת אחר כמש"כ יכול מראש חודש וכו'....

ולכן צונו ה' לדבר על לב בנינו בלילה הזה המקודש להשריש בלבם אמונת ה' ומה בצע כי נעבדנו, ע"י העקרים הנצרכים לזה ששורשם יציאת מצרים,

ומתחילה צריך להכין עצמו לישב בשמחת מצוה ודרך חירות שיהיו הדברים יוצאים מלבו, ועל ידי זה יכנסו בלב בניו ויושרשו שורש פרי יראת ה' ואמונתו כל ימיהם, וזה שאמר בעל הגדה 'כנגד ארבעה בנים דברה תורה' להודיע לנו גודל

באותה שעה בונס הקדוש ברוך הוא לכל הפמליא שלו, ואמר להם: לכו ותשמעו את ספור השבב שלי שמדברים הבנים שלי ושמחים בגאולתי. אז בלם מתכנסים, ובאים ומתחברים עם ישראל, ושומעים ספור השבב ששמחים בחדות גאלת אדונם. אז באים ומודים לקדוש-ברוך-הוא על כל אותם נסים וגבורות, ומודים לו על העם הקדוש שיש לו בארץ ששמחים בשמחת הגאולה של אדונם.

אז מתוסף לו כח וגבורה למעלה, וישראל באותו ספור נותנים כח לרבונם, כמו מלך שמוסיף כח וגבורה כשמשבחים וגבורתו ומודים לו, ובלם פוחדים מפניו, ומתעלה כבודו על כלם. ולכן יש לשבב ולדבר בספור זה כמו שנאמר. כמו זה חובה על בן אדם לדבר תמיד לפני הקדוש ברוך הוא ולפרסם את הנס בכל אותם נסים שעשה.

ואם תאמר, למה זה חובה, והרי הקדוש ברוך הוא יודע הכל, כל מה שהיה ושהיה לאחר מכן, מדוע פרסום זה לפניו, על מה שהוא עושה, והוא יודע? אלא ודאי צריך אדם לפרסם את הנס ולדבר לפניו בכל מה שהוא עשה, משום שאותם דברים עולים, וכל הפמליא שלמעלה מתכנסת, ורואים אותם ומודים בלם לקדוש-ברוך-הוא, ומתעלה כבודו עליהם למעלה ולמטה.

החייב הזה (עבור תועלת הגדול הצומח ממנו) ולכן אף שכמה מצות נאמרו בקיצור בזו המצוה, מאריך מאוד לזרז את האב על בנו, בין אם הוא חכם שאפשר לחשוב שאין צורך לדבר על לבו כיון שהוא חכם יחכם מעצמו, בין אם הוא רשע (יחשוב האב שאבד שברו) בין אם הוא תם (מסברא ידע האב שחיובו עליו) מ"מ לגודל יקר המצוה נכתב כל אחד בפירוש אף לשאינו יודע לשאול שאין לו שכל כלל (ולפי הסברא הדבור אתו הוא לחנם) אכן התורה יודעת שגם לו יהא תועלת.

ודע שאף אם תעסוק עמו כל הלילה בדברי חידודים בפרוש האגדה או בפסוקי התורה לא יצאת ידי חובתך, אך ורק הסביר לו היטב מכל דבר - עומק הנס, וגבורת ה', ויכולתו לשנות הטבע, ואהבתו לעמו, ושומרו החסד לאוהביו לדורותם, וכל הרחבת דברים כיוצא בהם, וה"ה לדבר אודות צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ומה שאנו מדולדלים בגלות איך שהוא להיטיב לנו באחריתנו. **מתוך דברי ה'מנוחה וקדושה' חלק שני פרק יט**

אאמו"ר צוקללה"ה רגיל היה להביא את דברי המנוחה וקדושה הללו, ועורר לזכור שהיצר כדרכו משתדל מאוד להפריע לנו לזכות במעלות הגדולות שהבורא יתברך מעוניין להעניק לנו בלילה קדוש זה. הוא מפתה רבים לעסוק בטפל ולהפסיד את העיקר. ופעמים היצר מנסה להכניס מריבה או עסקי שטות העיקר שנפסיד את המעלות הגדולות של לילה זה.

אין לילה מוקפד כמו ליל הסדר שבו התורה מצוה עלינו שנשריש בילדנו את יסודות האמונה, ונכלל בהם כל חובתנו בזה העולם.

ראוי לכל אחד להכין את עצמו וללמוד היסודות הראויים להעביר לבניו בליל הסדר, להאיר לנשמתם את יסודות האמונה הברורה בבורא יתברך ובאהבתו אלינו.

תפילת ליל פסח היא תפילת מעריב החשובה ביותר מכל השנה

מציאות החסד והאור הגדול המרובה ושינוי סדרי בראשית מעין התיקון שלעתיד לבוא [כפי שהתבאר לעיל] שהאיר הבורא בליל פסח, שחוזרת ומאירה בכל שנה גורמת שתפילת ערבית של לילה קדוש זה גבוהה יותר מכל לילות השנה גם מלילות שבת קודש, ופועלת בעולמות העליונים ביותר⁴, ובעל 'חמדת ימים' (ח"ב, פסח פ"ו.) מעורר להתפלל ערבית, **בכוונה שלמה ובשמחה לזה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו ובפרט במקומות שמזכיר יציאת מצרים** יתעורר בכוונה שלמה ולהודות ולהלל ולשבח את השי"ת... ובכח יגבר איש **לאמץ כוונתו בתפילת ערבית** (-בליל הסדר), אחרי הודיע אלוקים אותנו את כל זאת **מעלת יקר תפארת גדולתה** מה היא, ומה נעשה בה למעלה...

⁴ ולא עוד אלא שליל פסח גדולה מליל שבת כי בליל שבת אין אל ז"א זולתי גדלות הא' לבד והל' של בחי' מקיפין דצלם ואפי' המקיף דאות מ' דצלם אין לו בליל שבת כנז' במקומו אבל בליל פסח יש לו אף גדלות ב' דחו"ב עילאין כנז' עוד יש בחי' מעלה אחרת בליל פסח יותר משאר י"ט ושבתות והוא כי ביו"ט ובשבת אין ז"א עולה מדרגותיו בפעם אחד אבל עולה מדרגה אחר מדרגה ובכל תפלה ותפלה עולה מדרגה א' כנז' אצלנו בתפלת שחרית ומוסף ומנחה דשבת אבל בליל פסח בפעם אחד עולה כל המדרגות שלא ע"י תפלות רבות זו אחר זו אלא בפ"א עולה עד גדלות הב' כמ"ש בע"ה. .. גם בזה תבין מ"ש בס"ה בפ' אמור כי בליל פסח הוא זיווג עילאה מסטרא דעילא ולא מסטרא דילן. והענין הוא כי בשאר הי"ט נכנסין המוחין בסדר המדרגות בטבעם ולכן נעשה הזווג העליון ע"י בתפלותינו ומעשינו אבל בליל פסח הוגדל ז"א שלא כדרך טבע כי לא היה יכולת בידינו ע"י תפלותינו להגדילו ברגע אחד תכלית ההגדלה ואין זה אלא ברחמי המאציל יתברך אשר הפליג חסדו ברחמיו לעשות נס הגדול ההוא שלא כדרך טבע ולא נעשה ע"י אלא מאליו. (שער הכוונות - דרושי הפסח דרוש ג).

ומעורר עוד שבחסדי ה' וטובו אפשר לתקן ע"י תפילה זו תפילות פסולות וז"ל: ובאור ה' נראה אור **לעורר את הרחמים, לתקן בתפילה זאת התפילות הפסולות** האמורות בלא לב ולב, הנידחות מלעלות בהר האדון ה' צ-באות, ועת רצון היא להעלות **בתוקף חסנה של תפילה זו העולה היא למעלה מכל תפילות השנה**, כל אותם התפילות אשר פיגל בהם. אשר זה מחסדו וטובו הגדול ית' עמנו לבלתי ידח ממנו נידח, ולהעלות בכח תפילה אחת מכוונת כהלכתה שאר תפילות האמורות שלא בסדרן...

הנהגה המרוממת הראויה לליל הסדר

ראוי לנו שהנהגה שלנו תהיה מותאמת וראויה ללילה הקדוש מאוד – ליל הסדר.

בגדי לבן - מנהג ישראל ללבוש בגדי לבן בעבודת ליל הסדר, מפני שהצבע הלבן הוא פשוט ללא הרכבה, ובגדי הלבן מלמדים אותנו שגאולת מצרים היתה 'באתערותא דלעילא' מעולם עליון נבדל [שאינו בו מקום למקטרגים] **כדמיון הכהן הגדול שהיה משמש ביוה"כ לפני ולפנים** בבגדי לבן, בשביל שהיה קונה מדרגה העליונה, וליל שימורים הוא כיום הכיפורים בענין הזה, וטעם שניהם נסתר. (מהר"ל, הגדה של פסח וגבורות ה' נ"א)

דקדוק בקיום מצוות הלילה ועשייתן בחשק ושמחה

מי שמעט מח בקדקודו מבין שאשרי מי שמקיים את כל מצוות התורה וחז"ל ושאר כל ההנהגות שתיקנו לנו חז"ל בליל הסדר בחשק ובשמחה מרובה גם אם אינו מבין את טעמם, יוכל וידע שאין שום דבר ריק בהן (מהרי"ל מנהגים). סדר ההגדה, אות א.)

וקבלה בידינו, אשר כל המכוין ליבו בכוונת הפסח בכל פרטי פרטיות היד הגדולה אשר נעשה בכח סגולת הפסח ומצוות הנעשות בו - הוא מוציא כל ניצוצי הקדושה שפיזר וטימע הוא בין הקליפות, ומובטח לו שלא ישלול בו שטן ופגע רע באותה שנה, ואת הצפוני (-יצר הרע. סוכה נב א) ירחיק מעליו, כי הגדיל לעשות. (חמדת ימים פסח).

רבינו רבי עקיבא איגר מפציר במכתב לקיים את מצוות הלילה הקדוש בחשק ובשמחה ובדקדוק כדי לא להפסיד ח"ו (מכתבי רעק"א סי' יב). **בליל פסח יתנהג בקדושה וביראה, ולשמוח במצוות** שזיכה אותנו ה' בלילה הזה - מצות עשה של קידוש ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור וד' כוסות ואמירת הלל. אך **בתנאי שצריך לזהר שיאכל הכזית מצה ברווחה ולא בצמצום**. וכמו כן במרור, כי אם יחסר מעט מזעיר - הפסיד המצוות.

ולדעתי מי שיש לו מח בקדקודו ומאמין בתורת ה', **איך לא יחוס על נפשו ולא יחא מתיירא שמצוה גדולה כזו**, שאין לזכות בה עד תעבור שנה, ומי יודע אם יחיה, **נפסד בידו**. ודי לנו בעו"ה במצוות הרגילים כמו תפילין וברכת המזון, שאין אנו מדקדקין בה, ולמה נעשה כזה במצוות אלו ר"ל. ואף במרור, מה גם שקשה לו קצת, הלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד ה' בכל נפשנו, ולמה נקפיד בצער מועט כזה.

אני מבטיח באמונה, במי שיעשה מצוה בחשק, ויחשוב בשמחה: בזו הרגע אני מקיים מצות בורא, כמעט לא ירגיש מרורות כלל! ובפרטות בד' כוסות, שמדרכן לדקדק לשתות מעט כמו רביע כוס. אוי לאותה בושה, איך יבעטו מצוות בשאט נפשם בלי טענה ובלי כבודות. לדעתי הוא קלות ומניעת היראה למאד ר"ל וגדול עוונם מנשוא.

השל"ה הקדוש בכמה מקומות מדריך אותנו בהנהגת הלילה הקדוש – ליל השימורים, ונלקט מעט מדבריו הקדושים (מסכת פסחים, נר מצוה. אותיות כח-כט, תורה אור, אות קב): ילבש מלבושיו הנקיים והמכובדים, כדי לקבל שמחת הרגל בשמחה ובששון להחזיק טובה וחנות למי שעשה לאבותינו ולנו כל הניסים והנפלאות במצרים, והוציאנו מעבודת

לחירות. ובחר בנו הש"י מכל העמים וקידשנו במצוותיו. ועל כן צריכין אנו להראות בעצמנו שמחה בישועת אלוקינו, להכיר ולידע את החסד הגדול שעשה אלוקי אבותינו עמנו להוציאנו מכור הברזל, ולקח אותנו מטיט היין שהיינו מוטבעים בו בין עובדי עבודה זרה, וכמעט שכחנו ברית אבותינו, וייחד אותנו לעם סגולה ועיטרנו בתורתו ובמצוותיו. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוקיו. ומי הוא אשר יבין את זאת ולא יידע וישבח לאדון הכל כפי יכולתו והשגתו מלב ומנפש חפצה על כל הטובה אשר עשה לישראל עמו. ויעשה המצוה לשמה בדעת שלמה וכוונה ראויה, ולא דרך עראי מצות אנשים מלומדה.

ויתנהגו הוא ואשתו כמלך וכמלכה, ובני ביתו כבני מלכים, להראות לכל שמחת ליבו בחסדו של מקום.

וקדושת הלילה הזו וכל הדינים הנוהגים היא קדושה רבה במאוד, דיני פסח מצה ומרור וארבע כוסות ושני טיבולים והסיבה, יש להם טעמים גדולים נגליים ונסתרים וסתרי סתרים, ומצוה גדולה היא לספר בהם, ויחשוב שהסעודה היא כמו סעודה רוחנית, כעין מטעמי יצחק, ודוגמא ורמז לסעודת לוויתן. על כן ישב הוא ובני ביתו בבקדושה ובטהרה כאוכל בפני המלך מלכי המלכים, וכל המרבה לספר הרי זה משובח. וכל אדם מחוייב לספר בהם, ולהבין ולהשכיל עד מקום שיד שכלו מגעת ואנו זוכים להם פעם אחת בשנה על כן ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדביקות הש"י רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצוות הלילה הזה ובסיפורי ניסי מצרים ולפרסמם לבני ביתו...

וראיתי מבני עליה המחבבים מצוות, היו מנשקין המצות והמרור, וכל המצוות בעת מצוותן, וכן הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ארבעה מינים שבלולב, והכל לחבב המצוה. ויש ללמוד זה ממה שכתב רמ"א (סי' כד) יש נוהגין לנשק הציצית בשעה שרואה בהם, והכל משום חיבוב מצוה. ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה ובטוב לבב ובדביקה וחשיקה וחפיצה.

אהבת כלולותיך - מצה צריכה שבע ברכות ככלה

'אהבת כלולות' - כך מתאר הנביא את דרגת האהבה המרובה שהיתה בין הקב"ה לעם ישראל ביציאתם ממצרים (ירמיה ב ב) הלך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה.

כשנגלה מלך מלכי המלכים הקב"ה אל עם ישראל, נתעוררה נשמתם לרוץ אחרי ה' ובהשתוקקות ובאהבה עזה עזבו הכל בעבור אהבת המקום ברוך הוא ואפילו צידה לדרך לא עשו לעצמם, והלכו אחרי ה' במדבר בארץ לא זרועה ללא ציוד מתאים לשהייה במדבר, מגודל בטחונם לאחר שזכו לראות גלוי שכינה.

אכילת המצה - מזון שהוא בבחינת יצר טוב בלבד ומקדש אותנו ומכין גם את הכוחות הגשמיים שלנו לקדושה, דימו אותה חז"ל 'לכלה' וכשם שאן מתייחדים עם הכלה עד שיברכו שבע ברכות כך אין אנו אוכלים מצה רק לאחר שאנו מברכים עליה שבע ברכות⁵.

⁵ ספר שבולי הלקט סדר פסח סימן רח: ומה שהשווה האוכל מצה בערב פסח לבא על ארוסתו בבית חמיו שמעתי עליו טעם וכשם שהבא על ארוסתו בבית חמיו קודם שנכנסה לחופה הקדים ביאתו לפני שבע ברכות שמברכין עד שלא

הארות על סדר ההגדה

א. 'הא לחמא עניא' – מסופר שהמשגיח הגאון הצדיק רבינו אליהו לופיאן זצ"ל היה נוהג להקדים בפני המסובים בפתיחת ליל הסדר כך: כמו הסדר שאני עורך עכשיו עמכם, בני משפחתי, עורכים עוד אלפי משפחות בעיר שלנו, ועוד רבבות בכל תפוצות ישראל. אין אנו דור ראשון שעורכים סדר זה, אלא כך עשה אבי ואבי אבי וזקני. כך גם עשו אבותיהם וסבותיהם של כל אותם רבבות משפחות שעורכות הלילה את הסדר. כולנו ממשיכים ועורכים את הסדר שעשו מיליוני משפחות במשך הדורות, כולם סיפרו לבניהם מה ששמעו מאבותיהם ואבות אבותיהם עד 'דור של יוצאי מצרים', דור שמנה לפחות חמישה מיליון איש מבני ישראל שיצאו ממצרים, אשר ראו בעיניהם בראיה חושית את כל הניסים והנפלאות שנספר עליהם הלילה, ואת ההתגלות האלוהית הברורה שעם ישראל זכה לה.

אולי יש לומר שכשאנו פותחים את ההגדה אנו אומרים: 'הא לחמא עניא', המצות הללו – לחם-עוני זה, שאנו מספרים עליו את ההגדה – כדברי חז"ל 'עונים עליו דברים' – מלווה אותנו ואת כל עם ישראל העורכים את הסדר בלילה זה דור אחר דור עד לדור יוצאי מצרים. יציאת מצרים היתה בשנת אלפיים ארבע מאות ארבעים ושמונה לבריאת העולם [2448], והשנה בשנת ה'תש"פ בעזרת ה' אנו נחזור יחד עם כלל ישראל בפעם ה-3332 ונלמד זאת לעצמנו ונעביר אליכם, צאצאנו, את העדות הברורה שהעבירו לנו אבותינו, את כל יסודות האמונה הברורה.

ב. **עבדים הינו לפרעה במצרים** – מצרים היתה המדינה החזקה ביותר – מפני שהשר והמזל של מצרים היו החזקים ביותר מכל המזלות כולם – משום כך נקראה מצרים 'התנין הגדול' – ומשם הוציאנו הבורא יתברך והראה לנו שהוא שליט בלעדי על כל כוחות הטבע וגם על השרים והמזלות החזקים ביותר.

ג. **ויציאנו ה' משם ביד חזקה ובזרוע נטויה**. פרעה עשה את כל אשר בכוחו וביכולתו למנוע מעם ישראל לצאת מעבדותם לחופשי. בשל סירובו למלאות את צווי ה' ולשלח את בני ישראל הוא ספג מכות חזקות עד שאבדה מצרים. הבורא יתברך הראה ולימד אותנו שאפילו לשרים והמזלות החזקים ביותר אין יכולת כל שהיא לעמוד כנגד רצונו. אם פרעה היה מוציא אותנו מרצונו, היה לנו חסר את הידיעה החשובה הזו אשר היא מיסודות אמונתנו. [ראיתי שיש אומרים שאם פרעה היה מוציאנו מרצונו היינו חייבים לו הכרת טובה כל הימים, וקשה לי, הרי הוא שיעבד אותנו ללא כל זכות ומה טעם נהיה חייבים לו הכרת טובה על כך שהוא הוציא אותנו?]

ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. רואים אנו שגם עמים שהיו משועבדים תקופות ארוכות הצליחו לצאת לחירות, עלינו לדעת שמציאות זו לא היתה אפשרית בפני העבדים המשועבדים במצריים, מפני שכוחם חזק היה כל כך שאפילו עבד אחד לא הצליח לברוח משם,

תהיה ראוייה להתייחד עמו כדאמרין כלה לא ברכה אסורה לבעלה כנדה כן האוכל מצה בערב פסח מקדים לאכול ממנה קודם שיברך שבע ברכות שטעון לברך עד שלא יאכל ממנה ואלו הן כוס ראשון מברך עליו ג' ברכות יין קידוש זמן אכילת ירקות שמברך בורא פרי האדמה לאחר קידוש הרי ארבע כוס שני שמברך עליו לאחר ההגדה הרי חמישה והיא טעונה המוציא ועל אכילת מצה הרי שבע ברכות ונטילת ידים לא חשיב שאי אפשר שלא נטל ידיו באכילה וטעמו כצפחית בדבש.

משום שהשר של מצרים המזל שלהם וכוחות הטומאה שהם השתמשו בהם היו החזקים מאוד ולא היה אפשר לנצחם, ורק לאחר שהקב"ה הכניע וריסק את ממשלתם בכוחות הכיבוש והטומאה בכל מכה ומכה, נוצרה אפשרות להתגבר עליהם. ומאז בדורות הבאים אין יותר מציאות של שלטון גדול כל כך כמו שהיה למצרים. ועוד י"ל שבני יעקב היו משתעבדים רוחנית לטומאת מצרים לעבודה זרה שלהם, ומתערבים עם העם המצרי לנצח נצחים.

ד. הבורא יתברך הכה את המצרים במכות קשות, התעלל במצריים ועשה מופתים ואותות רבים. היו לכך שני טעמים. א. להנקם מהמצרים על מה שעוללו לנו ב. 'וידעתם כי אני ה' - כדי שאנו נכיר את גדלות ה' והשליטה שלו על כל כוחות הטבע, וכן כדי שנדע שהוא יתברך משלם גמול ונוקם מאויביו ומשלם שכר טוב לעושי רצונו.

ה. **כולנו חכמים** – בלילה זה אנו משרישים בקרבנו את יסודות ושורש האמונה, את מה שקיבלנו מאבותינו דור אחר דור. את מה שמילוינו אנשים ונשים ראו בעיניהם בחוש, את העובדה שכל הבריאה כולה מתנהלת ותלויה רק ברצון הבורא יתברך. בלילה זה 'שמצה ומרור מונחים לפנינו' יש סיעתא דשמיא מיוחדת שאין בשום לילה אחר במשך השנה להשריש אמונה זו ולקבוע אותה בעומק הלב והנפש וגם בכוחות הנפש הנעלמים (תת-ההכרה). על כן, גם לחכמים ובבונים ציווה הבורא יתברך מצוה להרבות ולספר ביציאת מצרים ולזכות באור הגדול לנפשם, כי העדות זו על ראייה חושית שראו ישראל בעיניהם משפיעה יותר עמוק מן הידיעה של החכמים הבנויה על החקירה השכלית⁶.

ו. **הגיע זמן קריאת שמע של שחרית**. אאמו"ר זצוק"ל הכ"מ רגיל היה להזכיר את דברי המהר"ל על ההנאה והעונג הגדולים שהתענגו התנאים בסיפור ניסי יציאת מצרים עד שלא הרגישו כלל צער מחוסר השינה בלילה קדוש זה (גבורות השם - פרק ג): 'וכדי שלא יקשה לך איך היו מונעים את השינה מעיניהם ביום טוב, אמרו שלא היה צער להם כי מחבוב המצוה היה הזמן קצר להם מאוד, שלא הרגישו עד שעלה עמוד השחר, וכל כך היה הזמן קצר להם שלא היו סבורים שעלה עמוד השחר, ובאו תלמידיהם ואמרו כבר הגיע זמן קריאת שמע'.

בכל לילות השנה אנו מבערים בעור חמץ, את היצר הרע, ע"י עסק התורה שהרי בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, הלילה הזה ליל פסח ביעור הרע נעשה ע"י קיום מצות להרבות בסיפור יציאת מצרים

ז. **ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות** – מהי הזכות הגדולה בכך שיש מצוה להזכיר יציאת מצרים פעמיים ביום?

לימדנו הרמח"ל שביציאת מצרים חיזק האדון ב"ה את השפעתו והארתו על ישראל, וכפה את הרע לפנייהם והבדיל אותם ממנו, ורומם אותם מן השפלות שהיו בו והעלם אליו, ונמצאו גאולים מן הרע גאולת עולם, ומשם והלאה הוקמו לאומה שלמה דבוקה בו ית' ומתעטרת בו. והנה זה תיקון שנתקן לעולמים כמ"ש, וכל הטובות שהגיעו ושמגיעים לנו כולם תלויים בו. **ועל כן נצטוונו לזכור אותו תמיד ולהזכירו בפינו, שעל ידי זה מתחזק התיקון ההוא עלינו ומתאמץ האור בנו, ומתמיד בנו התועלת הנמשך מן התיקון ההוא.**

ואולי יש לומר שעל ידי שנקבעה הלכה שיש מצוה להזכיר יציאת מצרים פעמיים ביום, ולימדנו חז"ל ש'גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה' בזכות כך אנו מושפעים פעמיים בכל יום מאותו שפע רוחני רב של הרחוקת הרע וקבלת הטוב והאור הגדול שהושפענו מהבורא יתברך ביציאת מצרים.

⁶ הבורא מצפה מאיתנו שניתן לב לדעת את הניסים והנפלאות שעשה עבורנו. כמבואר ברש"י דברים פרק כט 'ולא נתן ה' לכם לב לדעת', שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו וחכמת משנתו עד ארבעים שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה, אבל מכאן ואילך יקפיד ולפיכך (פסוק ח) ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו':

ובמיוחד בליל פסח - הלילה הגדול שבו הושפע שפע אור גדול ממנו יתברך עד שנתהוותה מציאות של 'לילה כאור יאיר' – כאשר אנו עוסקים בסיפור יציאת מצרים אנו משפיעים עלינו השפעה גדולה מאותה השפעה מרובה שהושפעה עלינו, מרחיקים מעלינו את הרע ומדבקים בנו את הטוב במידה גדושה מאוד.

איתא בזוהר הקדוש כרך ב פרשת בא דף לח עמוד א: 'ובגיני כך לא אשתצי דכרנא דמצרים מכל זמנין וחגיין ושבתיין, תא חזי דא הוא יסודא ושרשא דאורייתא וכל פקודיו וכל מהימנותא שלימתא דישראל'. [ובביאור מתוק מדבש: בא וראה שיציאת מצרים היא יסוד ושורש של התורה ושל כל המצוות וכל האמונה שלימה של ישראל, כי תחילה צריך האדם לצאת מתחת יד הקליפות ואחר כך יכול להכנס פנימה אל הקדושה, על כן את השבח של יציאת מצרים נעלה על ראש שמחתנו כי אז ביטל הקב"ה את כח הקליפות מעל ישראל, ואם לא כן עדין היינו שקועים בחושך הקליפות ולא היה לנו אור התורה].

ח. המלך נוהג את שלטונו על מדינתו בשתי דרכי הנהגה:

א. המלך יושב בחדר מלכותו יחד עם שריו ונותן להם פקודות, והשרים מעבירים את הפקודות לדרגים המתאימים לביצוע פקודות והנחיות המלך.

ב. כאשר המלך מסייר ברחבי מלכותו ורואה צורך מסוים נותן הנחיות ישירות לביצוע, ועוקף את השרים והדרכים הרגילות לביצוע פקודותיו.

במשל זה מלמדנו הגרי"א חבר זצוק"ל את ההבדל בין הנהגת הבורא יתברך עם הגויים - אומות העולם, עמם נוהג בהנהגת דרכי הטבע, וכל ההשפעות שמשפיעה להם מקבלים הם אותם דרך השרים הכוכבים ומזלות בדרכי הטבע. לעומתם עם עמו ישראל נוהג הבורא יתברך בהנהגה מיוחדת – ומשפיע השפעה ישירה לבניו, בהנהגה זו אין שייכות וקשר וכל השפעה לשרים לכוכבים ולמזלות.

לקשר המיוחד ולמעלה הגבוהה הזו זכו כלל ישראל בליל פסח, על ידי כך שהבורא יתברך השפיע אור גדול על כלל ישראל, ומאז אין הם מונהגים באמצעות הכוכבים המזלות והשרים אלא באופן ישיר על ידי הבורא יתברך.

ט. ברוך המקום ברוך הוא - בליל הסדר שבו התחילה ההנהגה החדשה עם כלל ישראל אנו מברכים את הבורא יתברך שהוא מקומו של עולם על הבריאה המיוחדת שברא עבורנו, בריאת מציאות חדשה מעל כל כוחות הטבע. **ברוך שנתן תורה לעמו ישראל** – מציאות זו נזקקת ותלויה בנתינת התורה לכלל ישראל, כי זכות הקיום של עם ישראל במעלה ומציאות נעלה זו, היא רק ע"י שאנו עוסקים בתורה ומקיימים את מצוותה.

י. כנגד ארבעה בנים דברה תורה - ביום קדוש זה הנועד להשריש את יסודות האמונה והיהדות בנו ובבנינו, האיר הבורא יתברך קדושה מרובה לבניו כדי לאפשר לנו להשריש את היסודות הללו לכל אחד מהבנים שלנו, לכל אחד ואחד מכלל ישראל בכל מצב שהוא.

[ויש להוסיף בדרך רמז – שבכל אדם ואדם יש מארבעת הבנים – יש בו דברים שהוא חכם ויש שהוא תם ושאינו יודע לשאול, ויש גם דברים שעדיין הוא נמצא תחת ממשלת יצרו ובדבר זה הוא בגדר רשע, וביום קדוש זה יש סיעתא דשמיא מיוחדת לפרוץ את המיצרים להתגבר על יצרו ולהתעלות לתשובה שלימה].

קדושת ליל פסח גדולה מאוד מאוד כי בה שבר הקב"ה את כל מ"ט שערי טומאה שהיו אבותינו מוטבעים בהם והוציאם לחרות ובכל שנה נוצץ בליל פסח אותה קדושה הראשונה. לכן, גם הבנים וגם האבות חופשיים בלילה הזו מהטומאה, ויש ביד כולנו אפשרות לזכות לקדושה מרובה שתאיר בנו כל השנה.

יא. **חכם מהו אומר** – עדות חוקים ומשפטים

א. **עדות**, מצוות שיש בהם עדות כגון שבת שהיא עדות על שהבורא ברא את הבריאה בשישה ימים וביום השביעי שבת.

ב. **משפטים**, הסדרת הלכות שכנים ונזיקין, ושאר חיי חברת בני האדם על פי חכמת בורא העולם.

ג. **חוקים**, הבורא יתברך, אשר רק הוא יודע את מעלת נשמתו נתן לנו מצוות [אף שאין אנו מבינים טעמים בשכלנו] כדי שנזכה לשלמות, ולמעלה המובטחת לנו להתענג בצל השכינה לנצח נצחים, [וכדברי הרמב"ן 'ואנשי קודש תהיון לי' (שמות כב ל) 'ואנשי קדש תהיון לי' - טעם הכתוב הזה, כי עד הנה הזכיר המשפטים והזהיר בדברים המכוערים. ועתה כשבא להתחיל באיסור המאכל פתח ואמר ואנשי קדש תהיון לי, שראוי הוא שיאכל האדם כל מה שיחיה בו, ואין האסורין במאכלים רק טהרה בנפש, שתאכל דברים נקיים שלא יולידו עובי וגסות בנפש, על כן אמר ואנשי קודש תהיון לי, **כלומר אני חפץ שתהיו אנשי קדש בעבור שתהיו ראויים לי לדבקה בי שאני קדוש**, לפיכך לא תגאלו נפשותיכם באכילת הדברים המתועבים, וכך אמר (ויקרא יא מג - מד) אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני. והנה השרצים משקצין הנפש, והטרפה אין בה שקוץ, אבל יש בשמירה ממנה קדושה]. בנוסף, כאשר אנו שומרים מצוות שאין אנו מבינים את טעמם, אנו מראים שאנו מקבלים עלינו עול מלכות שמייים ורצוננו לעשות נחת רוח לבורא יתברך.

יב. **בעבור זה עשה ה' לי ולא לו**. - המטרה של גלות מצרים היתה להשריש בנו את יסודות האמונה ולהכין אותנו הכנה ראויה לקבל את התורה הקדושה. הרשעים שלא רצו לקבל את האמונה ולהמליך עליהם את מלכות ה' נשארו במצרים, כיון שלא היתה סיבה לשנות עבורם את הטבע ולהוציאם ממצרים. הלא, בלי שינוי הטבע, לא יכלו עבדים לצאת ממצרים [רש"י שמות יח ט. ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה הארץ מסוגרת ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא): אור החיים במדבר כב ה ובכשפיו העמיד כישוף לבל יוכל עבד לברוח ממצרים (מכילתא יתרו)].

כך גם הרשע של ימינו, לאחר ששמע מאבותיו עדות על כל הניסים והמופתים שעשה ה' לעם ישראל במצרים, אשר בהם ראו את שלטונו המוחלט של הבורא יתברך בכל, אם עדיין ממאן לראות את האמת הברורה ולא לומד מכך את יסודות האמונה – גם הוא לא היה נגאל⁷.

ועוד יתכן לומר שאין ליל הסדר הזמן המתאים להיכנס לדיונים עם הבן הרשע, אולם עלינו להציע בפניו ובפני שאר הילדים, שכדאי להם להתבונן היטב לראות מה קרה במשך כל הדורות לאילו שסטו מן הדרך של החרדים לדבר ה' אפילו מעט, ועד כמה ניכר הדבר בצאצאים שלהם שבדרך כלל לא נשאר מהם זכר ביהדות, ואבדו לנצח נצחים.

⁷ גם רשעים הללו דאג הבורא יתברך לבל ידח ממנו נין כדברי הרמ"ע מפאנו בספר עשרה מאמרות - מאמר חקור דין - חלק ג פרק כא שכותב: וכן בימי אפלה שמתו רבים מן הפושעים שבנו כתיב ולכל בני ישראל היה אור במושבותם ובא הרבוי להורות כי אפילו הבלתי ראויים ליגאל כיון שמתו מתוך תשובה כדאמרן היה להם אור במושבותם בגן עדן איש לא נעדר.

יג. **שאינו יודע לשאול** – מצוה עלינו תמיד לחנך את ילדנו למצוות גם בלי להסביר לקטנים את טעם המצוה. בליל הסדר אין לנו להסתפק רק בלהאכיל אותם מצות ולהשקותם ד' כוסות, אלא יש עלינו מצוה להקנות לילדים את יסודות האמונה, ולספר להם את הניסים והנפלאות שמיליונים מעם ישראל ראו בעיניהם במצרים.

יג 2. **מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו**. מתחיל בגנות ומסיים בשבח - מתחיל ומספר שבתחילה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר ע"ז ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מן התועים וקרבתנו ליחודו. מפני מה צוו עלינו לפתוח בגנות? הגרא"א דסלר זצ"ל מסביר שלמדים אנו את אמיצות דעתו של אברהם אבינו שקם ועמד כנגד אביו וכל בני משפחתו, יחיד ובודד כנגד סביבתו ונגד כל העולם, כנגד תרבות עבודה זרה שהיתה מושרשת שנים רבות. ברור שרק אמונה ברורה ויצוקה כברל נותנת כוחות להגיע לדרגה גבוהה זו. ובזכות גבורה עילאית זו הובטח אברהם בברית שאינה בטילה לעולם שיש בלב כל אחד מישראל מציאות קדושה שאין לשטן כח לבטלה לעולמי עולמים.

יד. **וקרבנו המקום לעבודתו** – בדור הפלגה חילק הקב"ה לכל אחד משבעים האומות שר ומזל השולט עליהם. מצד המזלות. לא היה לאברהם ושרה המשך וקיום, אך הקב"ה נתן להם מציאות חדשה - מעל המזלות - קירב אותם לעבודתו, ונתן להם את ארץ ישראל הקדושה שהוא יתברך מנהיגה באופן ישיר ולא על ידי שרים ומזלות.

המציאות הייחודית שלנו והתפקיד שהעניק לנו הבורא שקרבנו לעבודתו מחייבת אותנו להזדרז לשמור את מצוות ה' כדי שיהיה לנו קיום בארץ ישראל, ואם ח"ו נתרשל בעבודת ה' אין לנו מזל ככל הגויים ואין לנו מה שיקיים אותנו. אין לנו יכולת קיום בארץ הקדושה אחרת, רק מתוך קיום תורה ומצוות, רק הם יונקים קיום ושפע מעל המזלות ישירות מהבורא יתברך.

טו. לאחר שהושלך אברהם אבינו לכבשן האש הוא הפך למציאות חדשה, כמו כן ע"י גלות מצרים נהפכו כלל ישראל למציאות חדשה. מעשה אבות סימן לבנים [הארץ בכך הרמב"ן בכמה מקומות], והקב"ה הוליך את אברהם בכל ארץ כנען כדי לזכות בה את בניו אהוביו את הארץ שרק היא הראויה לקיים בה את מציאותם הנעלה. כמו שאברהם גלה למצרים מפני הרעב ונלקחה שרה לבית פרעה, וה' יתברך העניש את פרעה וביתו בנגעים גדולים ולאחר מכן שלחם פרעה ברכוש גדול במקנה בכסף ובזהב. כך בניו של אברהם ירדו מפני הרעב לארץ מצרים ושועבדו שם והופרשו מדרך ארץ, וכשסיימו את הזיכרון הנצרך להם הוציאם הבורא ממצרים ביד רמה ולקו המצרים על כך במכות קשות ויצאו ביד רמה וברכוש גדול.

טז. **ברוך שומר הבטחתו לישראל** - הקב"ה שמר את ההבטחה שנתן לאברהם אבינו רק לכלל ישראל, ולא לשאר צאצאיו ישמעאל ולעשיו.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. הרדב"ז כותב (נפש דוד אות יח) שהגדת סיפור יציאת מצרים הלהיבה נפשי ולבבי וכל קרבי, עד כי בכל מאמצי כוחותי הגדתי. ובאומרי 'והיא שעמדה', נזכרתי התלאות וההרפתקאות שהיו לאחינו בני ישראל מאז ומעולם, אשר לא יאמן ולא יתואר הנס הנפלא שעוד נתקיימו, וגדול הרועה שמצילן' (אסתר"ר יא), לא יכולתי להתאפק בשום אופן מבכיות, ועיני נגרו מעצמן בלי הפוגות, עד שבושתי מבני ביתי.

יז. **מה ביקש לבן הארמי** – לבן ביקש '**לעקור את הכל**' לבן היה גדול המכשפים והיה בכוחו לעקור את הכל⁸, [שהרי אין משמעות לסתם 'ביקש' אם לא היתה לו אפשרות לכך], ורק הקב"ה בטובו הצילנו ממנו. לעומתו, פרעה אפילו לא ביקש לעקור את הכל, מפני שלא היה בכוחו לעשות זאת.

כמו שהקב"ה היפר את עצתו של לבן, כך פעמים רבות מאוד זוממים הגויים להרע לנו ולעקור אותנו, והקב"ה מצילנו מידם, ופעמים רבות מאוד כלל אין אנו יודעים מה זממו עלינו הגויים וממה הצילנו ה' יתברך.

יח. **בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים** – כל מחשבתו של הקב"ה להיטיב לנו, וכל המהלכים שמולך אותנו נועדו להוביל אותנו לטוב המושלם המעודד עבורנו. מהלכיו של אבינו בוראנו נסתרים מאוד ופעמים רבות במבט ראשון ושטחי אין אנו רואים זאת.

נכנסנו למצרים בדיוק כשנולדה יוכבד והושלם מנין שבעים נפש, מפני שבפחות משבעים נפש היינו כלים במצרים תחת שליטת וטומאת שבעים שרי האומות.

מפני קושי השעבוד הנורא ששועבדנו במצרים, הרבה אותנו הבורא כעפרות תבל בזמן קצר בפלאי פלאות – וירבו ויעצמו במאוד מאוד- משבעים נפש הגענו למיליונים רבים תוך מאתיים ועשר שנים, וזאת כדי להשלים המניין של שישים ריבוא הנצרכים לקבל את התורה הקדושה. לפני שהושלם המניין של שישים ריבוא לא יכולנו לצאת ממצרים.

יט. **מלמד שהיו ישראל מצוינים שם** – אומות העולם טענו 'הללו והללו' והקב"ה השיבם שעם ישראל נבדל מהם - גדורים הם מעריות ולא שינו שמם לשונם ומלבושיהם ולא דברו לשון הרע – אף שבני ישראל לא עמדו בניסיונות קשים, אולם הם הבינו את מעלתם העליונה ורצו להישאר חלק מהעם הקדוש. הם נבדלו בגבורה ועמדו על כך שלא יהיו חלק מהעם המצרי ולא התחברו אליהם בשמם לשונם ומלבושיהם.

כ. **ואמר לך בדמיון חיי ואמר לך בדמיון חיי** – המדרש אומר: 'משכו ידיכם' - מעבודה זרה, וקחו לכם קרבן לה'. על ידי דם קרבן פסח משכו עם ישראל ידיהם מעבודת כוכבים ומזלות, והקב"ה נתן לישראל את מצוות הקרבת קרבן פסח כדי שתהיה להם זכות להיגאל⁹. והקשו במכילתא: וכי לא היה בידם של ישראל ארבע מצות שאין כל העולם כדאי בהם, שלא נחשדו על העריות. ולא על לשון הרע ולא שנו את שמם. ולא שנו את לשונם? אם כן, מפני מה הקדים לקיחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים? ומתרץ שלפי שהיו ישראל שטופין בעבודה זרה במצרים וע"ז שקולה כנגד כל המצות.

משום הקושי הגדול לפרוש מע"ז ציוה ה' אותנו מצוה שיש בה מסירות נפש (שמות ח): **הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו? וציווה אותנו "משכו וקחו לכם"**. קרבן פסח מצרים היה צריך לקיחה וביקור ד' ימים, כיוון שהיה

⁸ לבן הארמי היה גדול המכשפים, והזהר הקדוש אומר (ח"א קסו) שבלעם בן בעור היה מעין לבן בכשוף, "זה לעומת זה עשה האלקים".

כשם שבלעם בן בעור היה כנגד משה רבנו בנבואה, כך לבן הארמי שהיה גדול הרמאים והוא כנגד יעקב שהיה עמוד האמת המוחלט.

⁹ מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ה: והיה לכם למשמרת וגו' מפני מה הקדים הכתוב לקיחתו של פסח לשחיטתו ארבעה ימים היה רבי מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים (יחזקאל טז ח). הגיע שבועתו שנשבע הקדוש ברוך הוא לאברהם שיגאל את בניו ולא היה בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר שדים נכונים ושערך צמח ואת ערום וגו' (יחזקאל טז ז) ערום מכל מצות נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיון וגומר (שם טז ו) ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו (זכריה ט יא) לכך הקדים הכתוב לקיחתו של פסח לשחיטתו ד' ימים שאין נוטלין שכר אלא על ידי מעשה

נצרך עבודה רבה בשביל לפרוש ולעקור מאתנו את השייכות לע"ז. זו הסיבה שהקב"ה ציוה שהקרבת הקרבן ואכילתו תהיה בזריזות, מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם וכו', כיון שצריך היה חיפזון כדי לברוח מעבודה זרה.

ועל ידי דם מילה נפתח להם צינור השפע העליון והמציאות המרוממת של כלל ישראל שאינה אפשרית למי שאינו מהול. [וכל כך הערלה מרחיקה מהבורא שאפילו מילת עבדיו מעכבת מלהקריב את קרבן הפסח]. ושתי מצות הללו - פסח ומילה - מי שאינו מקיימם נכרת מעמו.

הנהגת ה' איתנו היא כפי איך שאנו נוהגים אליו, הנהגת - ה' צלך, וביאר מו"ר מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שמפני שעם ישראל היו זקוקים שהקב"ה ינהג איתם בהנהגה ניסית מעל דרכי הטבע כדי להוציא אותנו ממצרים, הקב"ה נתן לנו שתי מצוות המזיקות אותנו למסירות נפש, הקרבת קרבן פסח מאלוהי מצרים ודם מילה שהיא חבלה בגופם, ובכך נהינו ראויים יותר להנהגה ניסית.

כא. **ונצעק אל ה'** – גלות מצרים היתה לה קצבה, אולם בזכות צעקתם אל ה' יצאו ממצרים ביד רמה ולא בהיחבא כבימי כורש.

כב. **וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ** – המצרים חששו מאוד שכלל ישראל ירבה ומנעו את ישראל מדרך ארץ. וגדול מאוד צער השכינה מכך שמנעו מישראל פריה ורביה, ועל ידי כך התעכבו מלהגיע לשישים ריבוא נשמות, והתארכה גלותנו וגלות השכינה השוכנת עימנו, והתעכבו מלהיות ראויים להיות מרכבה לשכינה ולקבל את התורה. **כצמח השדה** – כשם שצמח השדה ככל שקוצרים ממנו יותר צומח יותר, כך כלל שככל שניסו להשמידם כך הקב"ה ריבה באופן מופתי את כלל ישראל.

כג. **וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו עלינו עבודה קשה** – כל צער וצער שעבר על כלל ישראל זיכר אותם ותיקן בהם את התיקונים שלשמם ירדו למצרים ולקרב את גאולתם. – המצרים סברו שככל שהם יכבידו את עול השעבוד על ישראל כך ירחיקו מהם את האפשרות לצאת ממצריים, והאמת היתה שככל שהשעבוד היה קשה יותר, קושי השעבוד מיהר את צאתם ממצרים.

כד. **ובמורא גדול** – כשזוכים לגלוי שכינה נופל על האדם פחד ומורא כשם שאמר יעקב אבינו 'מה נורא המקום הזה'.

כה. **לא ע"י מלאך שרף ושליח** – האר"י הקדוש אומר ששום מלאך לא יכול היה לשרוד בטומאת מצריים. מלבד זאת, לא היה די בשליחת מלאך לגאולתנו מפני שכוחות השרים המזלות והטומאה ששלטו במצרים היו חזקים מאוד, ולא היה לשום כח בבריאה שיכול לנצחם, מלבד לבורא יתברך.

רבינו הגר"א סובר שהכוונה ב'**אני ולא השליח**' היא למשה רבינו. גם הוא לא יכול היה להוציא את כלל ישראל ממצרים, מפני שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה ולא היה אפשר להוציאם ממצרים. רק הקב"ה בעצמו, הוציא אותם ברחמים גדולים, ומוסיף ומבאר שזהו טעם שלא נזכר שמו של משה בהגדה של פסח אלא פעם אחת ובדרך אגב, כדי שלא נטעה לומר שהיה לו חלק ביציאת מצרים, אלא היא היתה על ידי הקב"ה לבד.

ומוסיף רבנו הגר"א שגם הנהגת הקב"ה שנכנס למצריים לגאול אותנו היתה בגדר 'דילוג' שבביכולת אפילו הוא יתברך היה צריך לדלג ולא להיות בתוך טומאת מצרים ממש, ולכן אנו קוראים את החג הזה 'חג הפסח' על-שם שהקב"ה פסח על בתי ישראל במצרים, שפסח ודילג במצרים בחסד רב להוציאנו ממצרים.

כו. במצריים קיבל עם ישראל את האמונה הראויה בבוא יתברך, ומכיוון שבמצרים שהו בין עובדי ע"ז, הקב"ה חיזקם באופן מיוחד ע"י שהראה להם אותות ומופתים ברורים ורבים כדי להשריש בהם את הידיעה והאמונה האמתית, וכך גם במשך כל שנות שהותם במדבר ראו הנהגה ניסית גלויה במן ובבאר ובענני כבוד, כדי לשרש מהם כל שייכות לעבודה זרה, ולקבוע בהם לנצח נצחים את האמונה השלימה.

כז. חז"ל לימדונו שעשר המכות כולם היו מדה כנגד מדה על מה שעינו והרענו לישראל, ונכתבו כמה טעמים על כל מכה.

דס – מפני שהשליכו ילדי ישראל ליאור ורחצו בדמם ולא הכירו טובה ליעקב שבזכותו נתברך היאור, ושפכו דם ישראל כמים ולא הניחו את בנות ישראל לעסוק בפריה ורביה.

צפרדע – שהיו משתעבדים בישראל ואומרים להן הביאו לנו שקצים ורמשים ונשחק עמהם, והיו מעירים ישראל משנתם לעבודתם. לפיכך הצפרדעים בקולם לא נתנו לשם לישון.

כנים – לפי ששמו את ישראל מכבדי חוצות ושוקים ולפי שמנעו ישראל ללכת לבית המרחץ נהפך עפרם לכנים.

ערוב – לפי שהיו המצרים אומרים לישראל צאו הביאו לנו דובים ואריות כדי לשחק לפנינו, וכדי להרחיק את ישראל מבתיהם לצוד במדברות חיות הללו ולמנוע מהם פריה ורביה.

דבר – משום ששמו את ישראל רועי סוסים וחמורים, רועי גמלים, רועי בקר ורועי צאן, כדי שיהיו הרחק במדבר ולא יבואו לבתיהם לפרות ולרבות. לפיכך בא עליהם דבר, והרג את כל הבהמות והחיות, עד שלא נשאר לישראל בהמה לרעות בשדה ויכולים היו להיות קרובים לביתם.

שחין – מפני שציערו את ישראל ודרשו מהם שיחממו להם מים חמים ויצננו להם מים צוננים. לפיכך לקו בשחין כך שלא יכולים היו המים לגעת בגופן לא חמים ולא קרים.

ברד – מפני ששמו את ישראל נוטעי גנות ופרדסים ואילנות וכרמים. לפיכך הביא עליהן ברד ושבר אילנותיהן בעיר ובשדה.

ארבה – מפני ששמו את ישראל זורעי חטין ושעורים לפיכך הביא עליהן ארבה שאכלו כל מה שזרעו להם ישראל.

חשך – הרשעים עושים מעשיהם בחושך ומדמים לעצמם כאילו אין רואה ואין יודע, והראה הוא יתברך שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאין לפניו משוא פנים והוא חוקר לב ובוחן כליות.

לפי שהיו בישראל פושעין שהיה להם פטרונין מן המצרים והיה להם שם כבוד ועושר ולא היו רוצין לצאת ממצרים, אמר הקדוש ברוך הוא אם אני אביא עליהן מכה בפרהסיא וימותו יאמרו המצרים כשם שעבר עלינו כך עבר עליהן לפיכך הביא על המצרים את החשך שלשה ימים, ולא ראו איש את אחיו, ולכל בני ישראל היה אור במושבותם.

מכת בכורות - משום שגזרו על ישראל (שמות א, טז): "אם בן הוא והמתן אתו ואם בת היא וְחָיָה". ושיעבדו בפרך את עם ישראל שהם בנו בכורו של בורא עולם, והקב"ה בזמן התקיף ביותר של מזלם של האומה המצרית היכה והכניע את מזלם, ונמסה יראתם כמו שעווה מפני האש.

כט. ביציאת מצרים נוצרה יצירה חדשה בבריאה – עם שמונהג בכוחות מעל הטבע אף שכל כוחות הטבע מתנגדים לו, ואין כל שליטה עליו למזלות והשרים. וכשם שהעולם שמונהג בכוחות הטבעיים נברא בעשרה מאמרות, כך עשרת מכות מצרים הם כנגד עשרה מאמרות, ובכל מכה ומכה נוצרה עוד יצירה בעולם העל טבעי המיועד לעם ישראל עד שבמכת בכורות הושלם צורת האדם השלם נדר הבריאה, ושם ה' נקרא על עמו לנצח נצחים.

ל. המכות שהבורא היכה את המצרים נועדו: א. שכלל ישראל יכירו שיש דין ודין ונוקם באויביהם ב. להעניש את המצרים.

רבי אליעזר סובר שכל מכה היתה מורכבת מארבע מכות כנגד ארבע אותיות של שם י-ה-ו-ה - מידת הרחמים, ורבי עקיבא סובר שחמש מכות כנגד חמש אותיות של שם א-להים - מידת הדין.

הסבא הגאון הצדיק רבי אהרן כהן זצ"ל הוסיף שאנו מפרטים את כמות המכות שה' הלקה את המצרים כדי ללמוד מכך את האהבה הגדולה והמיוחדת של הבורא אלינו, שהוסיפה והתגלתה לנו בכל מכה ומכה מעשרת המכות ומהמכות המרובות שהוסיף והכה אותם ה' בקריעת ים סוף.

ובעקבותיו אאמו"ר זצ"ל רגיל היה רגיל לעורר שמהדברים שאנו צריכים חיזוק הוא לדעת את האהבה המרובה שהקב"ה אוהב אותנו [ואף שהיכולת שלנו היא רק להשיג מעט מגודל האהבה של הבורא אלינו] ועלינו להתבונן שאדון כל הארץ, בורא ומקיים בכל רגע את העולמות כולם, הוא האוהב אותנו יותר מכל הנבראים, ודואג להביא אותנו לתכלית הנעלה המוכנת עבורנו. **וכשאנו יודעים כמה אנו חביבים לפני ד' יתברך, עלינו להחזיר לו אהבה כמידת אהבתו אותנו (מהר"ל) ועלינו לצאת מליל הסדר מחוזקים באמונה, בהשגחת ד' ובאהבת ד' אלינו.**

'דיינו' – אאמו"ר זצ"ל רגיל היה לבאר שהכוונה היא שיש 'די' בכל מעלה בנפרד להודות מעומק הלב לבורא יתברך על אהבתו אלינו ועל חסדיו המרובים איתנו, וק"ו על כל המעלות יחדיו.

כמה מעלות טובות למקום עלינו - על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו - יש שפירשו שמעוררים אותנו לסכם את הניסים המרובים והמתנות שה' העניק לנו שחזרנו עליהם 'במגיד', כדי שנתבונן בהם ונלהיב את ליבנו לומר **הלל** בהודאה מרובה ממעמקי הלב.

עשה בהם שפטים – מי שמכה בן מלך נענש בעונשים מיוחדים, וע"י השפטים המרובים שהבורא היכה את המצרים ניכר הקשר המיוחד בן הבורא אל בניו בני ישראל. ונוכל בנוסף גם לקיים בהידור את המצוה 'למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים'. וכן ראינו **'וידעתם כי אני ה'** את יכולות ה' להעניש מידה כנגד מידה בעונשים המגוונים שקיבלו המצרים, והתברר לנו.

לא. **עשה באלוהיהם** – פסלים של עץ נרקבו, של מתכת נמסו ושל אבן נשברו, והתברר לכופרים עובדי ע"ז למיניהם שאין לפסלים שלהם שום שייכות למכות, ואין בהם שום ממשות כלל. ובכל מכה ומכה הכניע ה' יתברך הכנעה נוספת את שרם ומזלם של המצרים שהיו החזקים מכל אומות העולם, והטמעתה הטומאה והתגברה הקדושה, ואין באפשרות שרי מצריים להפריע לבני ישראל לעשות רצון קונם, וכן ניתן לנו השלטון בכל צבא השמים.

והרג את בכוריהם. המצרים שעבדו את בכורו של הקב"ה ומידה כנגד מידה הקב"ה הרגם, ואאמו"ר צ"ל הוסיף שבהריגת הבכורות נחלשה טומאת מצרים בעולם.

ונתן לנו את ממנום. והתקיים בנו 'ואחרי כן יצאו ברכש גדול', 'ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים והיה כי תלכון לא תלכו ריקם'. ובנוסף ממון האדם מעמידו על רגליו וכשהמצרים הפסידו את ממנום נחלש כוחם וטומאתם בעולם.

קרע לנו את הים. והעבירנו בתוכו בחרבה. ושקע צרינו בתוכו. בקריעת ים סוף חברו יחדיו גלוי כבוד ה' בעולם כולו, אהבת ה' לישראל והכבוד הוא נוהג איתם, והשלמת עונשם של המצרים שהעבדו ושיעבדו את בני ישראל בפרך. א. בבקיעת ים סוף נבקעו כל מימות שבעולם, וחומות המים עלו לגבהים שנראו למרחקים, והקב"ה הכביד את ליבם בצורה פלאית והם רדפו אחר ישראל לים ונאבדו, ומניסים המרובים שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת ונמוגו כל יושבי כנען, והתגדל והתקדש מאוד שמו של הבורא יתברך בכל העולם. ב. הקב"ה נהג בישראל בכבוד ובגדולה ובאהבה שאבא נוהג בבניו, המים קפאו בגובה שפת הים ובני ישראל לא היו צריכים לטרוח לרדת לעומקו של הים ולעלות ממנו, והלכו ביבשה בתוך הים, ונעשה הים כמין אוהל, והמים קפאו בקרקע הים חתיכות קטנות כפסיפס של אבני שיש כספיר ושוהם וזכוכית, ויצאו מים מתוקים שהיו שותים אותם בתוך הים שמימיו מלוחים, והקב"ה זימן להם אילנות מלבלבים בפרות כדי להשביע את רעבונם, ואת החלשים והזקנים שבהם כביכול היה הקדוש ברוך הוא נתן ידו ושלח אותם מן המים. ג. הקב"ה העניש את המצרים על הים וגם את אלו שנשארו במצרים במאתיים או מאתיים חמישים מכות, וכל מצרי קיבל את עונשו הראוי לו בצורה מופלאה ומדוקדקת.

סיפק צרכנו במדבר ארבעים שנה. הולכי מדברות בדרך כלל מצטמצמים להשתמש במינימום ההכרחי מפחד ממחסור, ובמדבר הגדול והנורא ה' סיפק צרכי מיליוני אנשים ברווח ובגדולה ארבעים שנה.

לב. **האכילנו את המן – רמב"ן** - המן הוא זיו העליון שהתגשם, ואכילתו זיככה את כלל ישראל שיהיו ראויים לקבל את התורה הקדושה – 'לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן' - ובזכותם ראויים גם אנו שהרי טבע האבות צפון בנו לקבל את התורה. וכל יום ירד מן חדש כיון שבכל יום הגוף מקבל ניצוצי נשמה אחרים חדשים.

לג. **נתן לנו את השבת –** העניק לנו הבורא את השבת קודש קדשים מבית גזיו, שבת מקור הקדושה והשפעה של העולם, וכלל ישראל הם בני זוגה של השבת. על ידי שמירתנו אותה מושפעת קדושת השבת וברכתה לכל העולם, ובשמירת השבת אנו נעשים כביכול שותפים לבורא יתברך.

לד. **קרבתנו לפני הר סיני –** הזהומה נכנסה באדם הראשון ונגרמה ע"י ניסיונו להבין את העולם במהלך טבעי, במעמד הר סיני שהבורא יתברך פתח בפני כל כלל ישראל עולמות עליונים ותחתונים, וראו כולם בברור מוחלט שה' אחד ושמו אחד, ואין טבע כלל וכלל, ובזכות מדרגת אמונה ברורה זו פסקה זוהמתם ובכך זכו להתקדש בקדושת התורה והמצוות, וכשחטאו בחטא העגל כשנמשכו אחרי הערב רב ללכת אחרי הטבע חזרה בהם זוהמה. [הגם שלא חזרה הזהומה ממש על ידי העגל לכמות שהיתה קודם קבלת התורה - אור החיים שמות לב יט]

לה. **ונתן לנו את התורה –** מפי הקב"ה בעצמו שמענו את שתי הדברות הראשונות, ב'אנוכי' נכללו כל רמ"ח מצוות עשה, וב'לא יהיה לך' נכללו כל מצוות לא תעשה. וע"י ששמענו דברות הללו מהבורא יתברך, וכל דיבור נישק כל אחד מישראל ונשיקה היא חיבור, ונדבקה נפשנו בקדושת התורה בדרגה הגבוה ביותר - קדב"ה ואוריתא וישראל אחד הוא.

לו. **והכניסנו לארץ ישראל –** הקב"ה העניק לנו את ארץ ישראל שהיא המתאימה ביותר לקיים את כל מצוות התורה הק' ארץ קדושה שאין כוחות הטומאה שולטים בה, כדי שנוכל לקיים את התורה בדרגה הגבוה ביותר לחזות בנועם ה' ולהדבק בבורא יתברך לנצח נצחים.

ובנה לנו את בית הבחירה – הקדושה המרובה ששרתה בתוכנו כשהשכינה שרתה בתוכנו, וההשפעות הרוחניות והגשמיות שיש בזכות עבודת הקרבנות וכל כלי בית המקדש, וכל מי שרצה ראה את העשרה ניסים הקבועים שהיו במקדש וכשעלו לירושלים עם מעשר שני ראו כהנים בעבודתם ולווים בשירים ובזמרים וספגו יראת שמים מרובה [ואף הגויים אם היו יודעים כמה שפע הם מושפעים מבית המקדש היו מקיפים אותו מגדלי שמירה לשמור אותו שלא יחרב].

לז. **מִצָּה זוּ נִשְׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוֹם מָה**. - על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם. **וַיֹּאמְרוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִינוּ מִמִּצְרַיִם עָגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גִרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכֻלוּ לְהִתְמַהֵּם וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם**. ומקשה רבינו אברהם בן אדוננו הגר"א על כך שלא נאמר בפסוק זה מפורש 'עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים', [אלא רק שגורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה] ומבאר שכיון שנאמר "כי לא חמץ כי גורשו ממצרים" למה נאמר גם 'כי לא יכלו להתמהמה', ומכך למדו חז"ל שיעקר סיבת הדבר שלא החמיץ בצקם הוא מפני שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה, ונתעוררה נשמתם וגדלה תשוקתם לרוץ אחרי ה' עד שלא יכלו להתמהמה בעבור חמלתם על פכים קטנים, ועזבו הכל בעבור אהבת המקום ברוך הוא ואפילו צידה לדרך לא עשו לעצמם, והלכו אחרי ה' במדבר בארץ לא זרועה מגודל בטחונם לאחר שזכו לראות גליו שכינה.

ד' לשונות של גאולה

כנגד ארבע לשונות של גאולה תקנו לנו לשתות ארבע כוסות, בכל כוס אנו מודים על עוד תוספת גאולה.

הספורנו (שמות ו ו) מבאר: **והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים** - מיום התחלת המכות ישקוט השעבוד. **והצלתי**. ביום צאתכם שתצאו מגבולם: **וגאלתי** - בטביעת המצרים בים, כמו שהעיד באמרו ויושע ה' ביום ההוא וכו', כי אחרי מות המשעבדים לא היו עוד עבדים בורחים: **ולקחתי אתכם לי לעם** - במעמד הר סיני.

המאירי כותב (פסחים צט ב): והענין לומר שכל אחת גאולה בפני עצמה, **הראשון**, גאולת השעבוד והוא והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים ר"ל אותן העבודות הקשות שהיו משתעבדים בהם, וגאולה **שניה**, והצלתי אתכם מעבודתם ר"ל מכל שיעבוד אף משיעבוד הרגיל בכל מלכות והוא שיעבוד מסים וארנוניות וכיוצא בהם, **והשלישית**, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה כלומר שאף בשאר הגאולות אפשר להיותם עומדים ביניהם בשפלות ובבזוי אלא שהכה בשונאיהם ועשאו אדונים וזהו זרוע נטויה, **הרביעית**, שלקחם לו לעם קדוש ונתן לנו את תורתו והוא תכלית הכל ועליו נאמר ולקחתי:

יש מקשים מה הטעם שתיקנו דווקא ד' כוסות של יין כנגד ד' לשונות גאולה? ולמה לא ד' תפוחים או ד' אגוזים? ותיירץ מו"ר מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שכיוון שכל לשון של גאולה מלמד אותנו על תוספת גאולה והצלה שהציל אותנו הבורא יתברך, אי אפשר בהנאות הגשמיות המצויות להראות באכילתם על תוספת שמחה והודאה כיון שכל שמרבה בהם קץ בהם יותר, מהאגוז השני נהנים פחות וברביעי כמעט לא רוצים לאוכלו, שונה מכולם הוא היין שכל כוס נוספת מוסיפה שמחה נוספת, כל כוס מוסיפה יין ישמח לבב אנוש', ומתאימה להוסיף בשתייתה הודאה לה' על גאולה נוספת שהעניק לנו.

צפיה לגאולה

בכל שנה בחודש ניסן עם ישראל מתמלא צפיה לזכות לגאולה השלימה. שיתקיים בנו בשנה זו מה שהבטיחו לנו חז"ל **"בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל"**.

זכיתי להתלוות אל מו"ר הגאון רבי שמואל אויערבאך זצוקל"ה בערב פסח לתפילת מנחה ואמירת קרבן פסח בכותל המערבי. בדרך הוא סיפר שבשני ימים בשנה היה אפשר לשטוף את רצפת הכותל מדמעות, בערב יום הכיפורים ובערב פסח. אחד המלווים שאל אותו למה בכו בערב פסח, הגר"ש התפלא קצת על שאלתו, והשיב לו שיתבונן את גודל כבוד ה' שהיה כשבית המקדש היה בנוי בתפארתו, כהנים בעבודתם מקריבים לכל ישראל בשלוש משמרות קרבן פסח, וקוראים הלל בדיצה ובחדוה. דמעות הכיסופים היו לגלוי כבוד ה' בעולם כשם שהיה כשבית המקדש היה בנוי בתפארתו.

גם כאשר אנו זוכים לקיים את מצוות ליל הסדר, אנו מסימים בתפילה מעומק הלב, ובהתרגשות, **לשנה הבאה בירושלים**, בודאי ליל שימורים זה הוא זמן מסוגל לתפילה זו.

לימדנו חז"ל שבית המקדש השני נחרב בגלל שנאת חנם, ואם היה בכח עוון שנאת חנם להחריב את בית המקדש ודאי שיש בכוחו לגרום שלא יבנה בית המקדש.

ליל הסדר, הוא זמן מסוגל לגאולה, האם אנו עושים איזה סימן להזכיר לנו לתקן את חטא שנאת חנם כדי לקרב את הגאולה?

הגאון רבי מתתיהו סלומון שליט"א, מביא בשם הבן איש חי, שטעם שתי הטבילות בליל הסדר הוא מפני שהגלות התחילה בעקבות טבילה - "ויטבלו את הכתונת בדם". והגאולה התחילה ע"י טבילה - "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף".

העובדה שהשעבוד יהיה במצרים ורמת קושי השעבוד, נקבעה מפני שנאת החנם של האחים ליוסף. טבילת הכתונת בדם היא סמל תחילת הגלות והשעבוד. ובעת הגאולה הורה ה' לישראל שכדי להיות ניצולים מן הגלות עליהם להיות באגודה אחת בהכנעה ובענוה. וכשיתקנו את שנאת חנם יזכו להיות גאולים גאולת עולם.

ה"משך חכמה" בפרשת אחרי מות מבאר מדוע בתפילת יום כיפור אנו מזכירים נוסח תפילה מטבע תפילה חדש - כי אתה סלחן לישראל ומחלן **לשבטי ישורון** בכל דור ודור. ומבאר ששני חטאים יש עליהם פקידה בכל דור ודור. יסוד חטאי בין אדם למקום - **חטא העגל**. ויסוד חטאי בין אדם לחבירו - **מכירת יוסף**. וכשעם ישראל חוטא בעוון בין אדם למקום, פוקד עליהם גם מעוון העגל. וכשחוטאים בין אדם לחבירו פוקד עליהם מעוון מכירת יוסף, (ובספרי - מפני מה היה המקדש בחלקו של בנימין - מפני שבנימין לא היה במכירת יוסף).

מין ר' אלחנן וסרמן בקובץ מאמרים - במאמר "מעשה אבות סימן לבנים" כותב, שעם ישראל סובל בכל הדורות משני דברים, מעלילות דם ומשיחי שקר. ויש להבין הרי שקר שאין בו קורטוב של אמת לא מתקיים, ומדוע השקר של עלילות הדם מתקיים בכל העולם אלפי שנה? ומסיים ר' אלחנן - לולא שאיני כדאי היתי אומר שהוא מכון נגד העוון של ויטבלו את הכותנת בדם, ואם שגיתי, השם יכפר בעדי.

בערגה ובהמיית הלב ממליכים אנו את הבורא - לך ה' הממלכה

בסיום הסדר כשאנו מזוככים ומרוממים מהלילה הקדוש כשזכינו בחמלת ה' עלינו במצוותיו המרובות, רכשנו בו קניין נצח - שהקב"ה הכניס אותנו לגלות מצרים גדי להכשיר אותנו לקבל את הטובה הגדולה ביותר - את התורה הקדושה, והראנו ה' בעינינו את כבודו וגודלו, אהבתו וחמלתו, ושהוא לבדו עושה ויעשה לכל המעשים, וכל אחד ראה איך בהקב"ה התנקם במצרי שהתעלל בו בגללנו במידה כנגד מידה על כל פרט ופרט על מה שעוללו לנו ברשעותם.

ואנו למדנו מכך שזאת היא ההנהגה של ה' איתנו לכל הדורות 'והיא שעמדה לאבותינו ולנו' ואנו חוזרים פעמים רבות 'כי לעולם חסדו' מפני שתמיד תמיד ה' נוהג עימנו בחסד רב 'עולם חסד יבנה' גם כשאנו לא יודעים ומבינים זאת.

ואנו שלמדנו את גודל אהבת ה' אלינו ואת גבורתו והשגחתו מחזירים אהבה לאבינו מלכינו, וכתנו עמו ברית לנצח נצחים ומשעבדים עצמנו אליו להיות עבדיו הנאמנים, בכל מצב גם של הסתר וגלות ארוכה, ובטחים אנו בו ושמחים אנו עם התפקיד הנעלה שנתן לנו, ומקיימים מצוותיו ברצון ובשמחה ואהבה מרובה.

פסוקי 'הלל' 'ונשמת' ילוו אותנו להמשיך ברוממות של הלילה הקדוש הזה כל ימי הפסח ונקיים כל מצוה בשלמות ובשמחה, ונקח לנו דוגמה משמחת מי שמקיים מצות מלך בשר ודם, ונחשוק ונתאוה אל קרבת ה' יתברך ויהיה לנו העסק בדברי תורתו ובקיום מצוותיו שעשוע ועונג ממש.

כותבי תולדתם של גדולי ישראל מתארים את הדבקות הנוראה השמחה והרוממות שהם אמרו 'הלל' 'ונשמת' ולאחר מכן שכל העולמות מאירים ומזהירים 'עת הזמיר הגיע' שוררו את שיר האהבה בן הקב"ה לכנסת ישראל 'שיר השירים'.

המנוחה וקדושה כותב ששמע שדרכו של הגאון החסיד הגר"א להוציא כל איש מעליו אחר הסדר של פסח, פעם אחת נחבא שם איש אחד כדי לראות מעשהו, וראה שהתחיל לומר שיר השירים בדבקות גדול ומיד יצאה נשמתו להדבק באלוהיה והגוף נשאר כמת, והנחבא חשבו למתעלף וניגש לעוררו ולהקיצו, ביראתו שלא ימות.

ובספר 'תולדות יעקב' (עמ' קפ): אשרי עיין ראתה את מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל שר בערגה ובדבקות בליל הסדר 'אדיר במלוכה' 'לך ה' המלוכה' באיזו דביקות היה ממליך את הקב"ה, גם בשנותיו האחרונות ממש כשכוחותיו לא עמדו לו לשורר ולומר את ההגדה, עב"ז כשהגיע לשיר זה היה מתגבר כארי ושר בדביקות נפלאה ובעיניים דומעות.

אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ - אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ

גדולה מאוד **מעלת הדעת** ולימדנו חז"ל 'דעת קנית הכל קנית, דעת חסרת הכל חסרת'. ורבנו הגר"א ביאר שמעלת הדעת היא כאשר הידיעות שיש לנו משפיעות ומתפשטות על כל כוחות הגוף, כדכתיב "דעת חדרים ימלאו", מי שיש לו חכמה וידיעות מרובות במוחו והוא אינו חי על פי הידיעות הללו אינו נחשב ל"בר דעת", כמו מי שיש ארון ספרים בביתו אינו נחשב בכך לתלמיד חכם. **מי שחי על פי הידיעות שלו הוא קנה דעת.**

מנהג ישראל לזמר לאחר 'נרצה' פזמון 'אחד מי יודע'.

גדולי עולם נתנו טעם לדבר [ראה גם בחתם סופר], שאנו לאחר שזכינו לעשות סידור פסח כהלכתו אנו משוררים ומודים שהשכלנו והפנמנו היטב את המסקנות העולות מסיפור יציאת מצרים וקיום כל מצוות הסדר.

אנו הוספנו בדיעה ובהשפעה על הכוחות החושיים שלנו ש - **אֶחָד אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ**, שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים. והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, הוא השליט לבדו בכל כוחות הבריאה עליונים ותחתונים. **שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ - שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית**, את המעמד הנבואי הגדול ביותר שזכינו להשתתף בו [והתורה הקדושה מצוה עלינו באזהרה כפולה ומכופלת 'השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את אשר ראו עיניך'] מעמד הר סיני, ושם קיבלנו את שני לוחות הברית מהבורא וכל המתנות המרובות הכלולים בהם. **שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ - שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת. אֶרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ - אֶרְבַּע אֲמָהוֹת.** האבות יגעו יגיעה נוראה להגיע למעלותיהם הנשגבות, ולימדנו שטבע האב צפון בבן, ואנו זכינו שמוצפן בתוכנו הטבעים הזכים והמעלות העליונות של אברהם יצחק ויעקב, שרה רבקה רחל ולאה. **חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ - חֲמִשָּׁה חוֹמֵי תוֹרָה. שְׁשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ - שְׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה.** המתנה הגדולה ביותר מעין מציאותו יתברך והקרבה הגדולה ביותר אל בורא כל העולמות הם התורה שבכתב ובע"פ, ומשום כך כדאי לנו ולחנך את צאצאינו להשקיע את כל כוחותינו בעסק התורה הקדושה. **שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ - שִׁבְעָה יְמֵי שַׁבָּת.** שבת היא מקור הקדושה

והברכה וכל השבוע שלנו סובב סביב קדושת השבת, שלושה ימים קודם השבת ושלושה ימים לאחר השבת. **שְׁמוֹנָה יָמִי יוֹדֵעַ - שְׁמוֹנָה יָמִי מִלֵּה**. הרחקת הגשמיות והטומאה מאתנו ע"י הסרת הערלה, וכל השפעות הקדושה המרובה בעקבות ברית מילה החקוקה בבשרנו. **תְּשַׁעָּה אָנִי יוֹדֵעַ - תְּשַׁעָּה יָרַחִי לִידָה**. [בשם הגר"מ סולוביצקי זצ"ל] אינם דומים ירחי הלידה של בני ישראל לשאר האומות, עובדי ישראל לומדים את כל התורה כולה בבטן אימם, ובזכות זאת הם יכולים לרכוש את התורה הקדושה אף שבא מלאך ומשכחה מהם כשנולדים, ומצינו בגמ' [יומא פב ב] על מעלת עובדי ישראל, שכאשר לחשו לעובר שיום כפור היום - חזרה אמו לבריאותה. **עֶשְׂרֵה אָנִי יוֹדֵעַ - עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא**. עשרת הדברות שכלולים בהם כל התורה שנכתבה עליהם ברית מיוחדת ושמענו אותם מפי הגבורה במעמד הנבואה פנים בפנים בהר סיני. **אֶחָד עֶשְׂרֵה כּוֹכְבֵּיא** - יש מפרשים על השבטים הקדושים שהם אחד עשר הכוכבים שבחלומו של יוסף, וכלל ישראל נמשלו לכוכבים שכל אחד ואחד יש לו תפקיד יחודי המשפיעה על כל הבריאה השמור רק לו, ואין אחר היכול לעשותו במקומו. **שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה אָנִי יוֹדֵעַ - שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה שְׁבֻטֵּיא**. כל שבט ושבט קיבל תכונות ומעלות ייחודיות לעבודת ה' ולגלות את יחודו בבריאה, וגמירי דלא כלי שבטא, **שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה אָנִי יוֹדֵעַ - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה מִדְּיָא**, זכינו שגילו לנו את שלוש עשרה מידות של רחמים שבהם נוהג הבורא איתנו, ואנו שהקב"ה מתייחס אלינו כבנים ונפח בנו מדיליה נשמה גבוה ועליונה מצווים ללכת בדרכיו 'מה הוא רחום אף אתה... מה הוא חנון אף אתה... ולרכוש לנו מדות נאצלות אלו.

ואשא אתכם על כנפי נשרים

הנשר הוא מלך העופות והוא מגביה לעוף יותר ומהיר יותר מכל העופות, והם יראים ומפחדים ממנו. אך עם כל תוקפו ועזותו היחס שלו לבניו רחמימי ואבהי באופן מיוחד, וחז"ל ציינו את הנהגתו הייחודית איך שהוא מסוכך על בניו בכנפיו כשהוא מעיר אותם כדי שלא יהיו מתבעתים ממנו, וכן שהוא מגונן על בניו ומעדיף שאם יזרקו אויביו חץ, החץ יפגע בו ולא בבניו.

התורה מציינת (שמות יט ד): אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי. רש"י כותב שהתורה מעוררת אותנו להתבונן על נס ההתקבצות של כל ישראל שהיו פזורים בכל ארץ מצרים בשעה קצרה: **ק"ך מיל היו ובאו שם לפי שעה שנאמר (שמות יט) ואשא אתכם על כנפי נשרים:**

הרא"ם כותב להתבונן באהבת ה' אלינו איך שכביכול הבורא יתברך ספג את החיצים והבליסטראות שירו המצרים כדי להצילנו: **הלשון השני פירש דמיון כנפי הנשרים בְּחֻבָּתוֹ על גוזליו, שכמו שהנשר בוחר שיכנס בו החץ, ולא בבניו, ככה ה' יתברך בחר שיקבל הוא החצים והבליסטראות, כדי שלא יבאו על ישראל.**

הרוקח בפרושו לנשמת כל חי כותב שהקב"ה הציל אותנו שלא ניזוקנו מהמכות שלקו בהם המצרים: **וזוה ואשא אתכם על כנפי נשרים, הגבהתי אתכם שלא היזיקו לכם מצרים בעוד שהיו לוקים בט' המכות בשבילכם, כ"ש כשנהרגו בכוריהם, וגם לא ביום יציאתכם והם הושלכו מתים על שפת הים.**

ספורנו כותב שהדמיון של ההנהגת ה' עימנו לנשר הוא שהקב"ה הגביה את עם ישראל מכל האומות: **ואשא אתכם על כנפי נשרים. דרך לא עבר בה איש, כמו הנשר המוליך את בניו ברום האויר, אשר לא ילך בו שום מין עוף אחר, וזה להבדיל אתכם מכל העמים ועסקיהם להיות לי.**

תרגום יונתן כותב שהקב"ה לקח את ישראל כמו על כנפי נשרים להקריב את קרבן הפסח בבית המקדש: **אֲתָנִי חֲמִיתִין מֵה דִּי עֲבָדִית לְמִצְרָאִי וְטַעֲנִית יִתְכֻן עַל עֲנָנִין הִי כַּעַל גְּדָפִי נְשָׁרִין מִן פִּילוֹסִין וְאוֹבִילִית יִתְכֻן לְאַתֵּר בֵּית מוֹקֶדֶשׁא לְמַעַבְדֵּי תַמָּן פִּסְחָא וּבִהְוֵא לִילֵיא אֲתִיבִית יִתְכֻן לְפִילוֹסִין וּמִתַּמָּן קְרִיבִית יִתְכֻן לְאוֹלָפִן אוֹרִייתִי:**

שירה חדשה שבחו גאולים - שביעי של פסח

בליל שביעי של פסח הקב"ה הוסיף והראנו את גודל אהבתו וחמלתו המרובה אלינו, ולאחר הניסים והנפלאות המרובים שעשה עמנו ביציאת מצרים, הפך ושידד שוב את מערכות הטבע, ועשה לעינינו ניסים מרובים בקריעת ים סוף, הגם שהיו עלינו קטרוגים קשים ולא הינו ראויים להם [את הדברים הקשים כמו זווג ומזונות דימו חז"ל לקריעת ים סוף], וראינו בחושים שלנו, מיליוני בניו, את שליטתו המוחלטת בבריאה באותות ובמופתים בזרוע נטויה ובמוראים גדולים, דברי פלא הפלא ופלא שאין יד שכלינו מגעת.

כשעלו בני ישראל מן ים סוף וראו את גודל הניסים שעשה עמהם הבורא יתברך שרתה רוח הקודש על כל ישראל, וגם עולל המוטל על ברכי אמו ויונק משדי אמו ועוברים שבמעיי אמן, כווננו יחד ואמרו את השירה ככתבה (סוטה ל: וברש"י שם).

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, באותה שעה שישראל עמדו על הים ואמרו את השירה, נגלה הקב"ה עליהם עם כל מרכבותיו וצבאיו, כדי שידעו ויכירו את מלכם שעשה להם כל אותם הנסים והגבורות, וכל אחד ואחד שרתה עליו רוח הקודש, ושוררו כולם דברים אחדים ושווים, לא נטו אלו מאילו ולא הקדימו דיבור אחד לדיבור שני, ודברי השירה נאמרו כאילו יצאו מפה אחד, ואפילו התינוקות שהיו במעי אמם אמרו שירה כאחד. והשיגו כולם חכמה עליונה וראו מראות נבואה עיין בעיין יותר ממה שראה יחזקאל הנביא ושאר נביאי העולם. (מתוך דברי הזוהר הקדוש).

ניסים ופלאות בקריעת ים סוף

אמר רבה בר חנינא סבא משמיה דרב: כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו שנאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: (ברכות יב א) וברש"י: שנאמר להגיד בבקר חסדך - וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם, וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים, ולהדריכנו על במות אויבינו, כל אלה הנסים התדירים תמיד:

חז"ל תיקנו לנו בברכות קריאת שמע ביום ובלילה וחייבו אותנו להזכיר את הנס הגדול שנעשה עמנו בקריאת ים סוף, וכן להודות על כך ולשורר בכל יום שירת הים, וראוי לנו לדעת ולהכיר אלו ניסים גדולים נעשו עימנו, כדי להתעורר להודות ולהלל לשבח ולפאר בשמחה את הבורא יתברך על הניסים הגדולים ועל האהבה המרובה שהוא נוהג עימנו.

מדרשי חז"ל מלאים בתיאורים על גבורות ה' והניסים והנפלאות המרובים שעשה ה' בקריעת ים סוף. בעזה"י נטבול במעט מיערת הדבש ויאורו עינינו¹⁰.

רדיפת פרעה ומצרים אחרי בני ישראל - עוד קודם הניסים שנעשו על הים התרחש נס גדול, שנהפך ליבו של פרעה ועבדיו לרדוף אחרי בני ישראל. אין זה מהלך טבעי והגיוני כלל, אלא מאת מסובב כל הסיבות לתת לכל אחד ואחד מהמצרים את העונש המדויק הראוי לו, ע"כ הקדוש ברוך הוא חיזק את לב פרעה - **וְחִזְקֵתִי אֶת־לִב־פְּרָעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם** - הפלא ופלא איך לאחר כל המכות שהם הוכו עדיין התהפך ליבם. במיוחד אחר מכת בכורות הקשה ביותר,

¹⁰ הגאון רבי זאב גרנוולד שליט"א הרחיב במאמר על השתלשלות הניסים בקריעת ים סוף.

בה פרעה עצמו קם באמצע הלילה והתחנן למשה ולאהרן שיצאו במהרה מארצו, אפילו בלי לאפשר להם להכין לעצמם צידה לדרך וגם העם המצרי האיכו בבני ישראל למהר לצאת, מפני שחששו שימותו גם הם מהמכה הנוראה. האם יש הגיון כל שהוא שתוך ימים ספורים נהפך ליבם?

לאחר שה' הפך את ליבם של המצרים הם התרברבו, אָמַר אֱיִיב אֶרְדֹּף אֲשִׁיג אֶחְלֶק שָׁלַל תִּמְלָאֻמוֹ נִפְלִי אֶרְיֶק חֲרָבִי תוֹרִישָׁמוֹ יָדִי – הכמות המספרית שלהם היתה אדירה, שלוש מאות מצרים רדפו כנגד יהודי אחד, והיו מנצחים מחרפים ומגדפים את ישראל. במהלך טבעי הרודפים צדקו שאין כל סיכוי לישראל להינצל מהם, גם אם כל אחד היה זורק רק אבן אחת או כל חפץ אחר.

כדי שלא יהיה לפרעה ולכל עבדיו הרהור כל שהוא לחזור למצרים, איתא במדרש תנחומא: **כָּל-סוֹסֵי רֶכֶב פְּרָעָה** - מלמד שלא חלה אחד מהם ולא מת אחד מהם ולא נתייגע אחד מהם. הקב"ה סיבב שברדיפתם אחר בני ישראל לא יראו חולי או חולשה או כל סימן רע אחר, כדי שלא יחזרו בהם מהרדיפה. וזאת מפני שכולם מיועדים היו לטבוע בים.

בליל שביעי של פסח עמוד הענן חצץ בין ישראל למצרים, לישראל היה אור ולמצרים היה חושך מוחלט, כעין החושך שהיה במכת חושך. המצרים ירו חיצים וזרקו חניתות על ישראל, הענן קיבלם והחזיר אותם לפגוע במצרים שזרקו אותם.

עשרה ניסים נעשו לאבותינו על הים

המשנה במסכת אבות (ה ד) מלמדת אותנו **'עשרה ניסים נעשו לאבותינו על הים'**, קריעת ים סוף התרחשה בזכות אברהם אבינו, וכלל ישראל ציפו לעשרה ניסים שיעשו להם בזכות עשר הנסיונות שהתנסה בהם אברהם אבינו.

המשנה אינה מפרטת מה היו עשרת הניסים. נלך בעזה"י בעקבות פירושו של רבנו עובדיה מברטנורא ומעט בהרחבת הדברים. מתוך עשרת הניסים ישנם ניסים שהם מהווים את קריעת ים סוף, וישנם ניסים שנעשו רק כדי ללמוד את הכבוד הגדולה והאהבה שה' נוהג בבניו.

אחד, ויבקעו המים. - הים לא נבקע מיד **דבר אל בני ישראל ויסעו**¹¹ לאחר שנחשון בן עמינדב ובני ישראל נכנסו לתוך הים, והמים הגיעו להם עד לאפם, מכח בטחונם נקרע הים בפניהם. תחילה קפאו המים והתייבשו בציווי ה', ואחר כך נקרע הים לפניהם, כדכתיב: "וישם את הים לחרבה ויבקעו המים", ובנוסף הים נבקע בצורת קשת, ובני ישראל יצאו מנו באותו צד שנכנסו אליו, כדי לזרז את טביעת המצרים במים.

קריעת ים סוף לובתה בקול רעש גדול שנשמע מסוף העולם ועד סופו. מי הים התייבבו לגובה רב מימינם ומשמאלם של בני ישראל ככתוב: "נצבו כמו נד" ונראו למרחק, וכל אומות העולם ראו אותם וכל המלכים והנסיכים נבהלו מפניהם, וכל המים שבעולם - מי הנהרות, הבורות והבארות, המים שבכלים ואף המים שהיו מעל הרקיע ומתחת לתהומות – כולם נבקעו. כנאמר "ויבקעו המים" (שמות י"ד, כ"א), ולא נאמר "ויבקע הים". וכשראו ניסים הללו אומות העולם בכל הארצות נכנס פחד גדול בליבם: "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת. אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד" (שמות ט"ו, י"ד-ט"ו). הנסים הגדולים התפרסמו בכל העולם.

¹¹ ולכן בעת קריעת ים סוף. אמר הוא ית' למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. ר"ל דבדידהו תליא מלתא. שאם המה יהיו בתוקף האמונה והבטחון ויסעו הלך ונסוע אל הים סמוך לבם לא יירא. מעוצם בטחונם שודאי יקרע לפניהם. אז יגרמו עי"ז התעוררות למעלה. שיעשה להם הנס ויקרע לפניהם: נפש החיים (שער א פרק ט).

שני, נעשה הים כמין אוהל ונכנסו ישראל לתוכו, דכתיב [חבקוק ג'] נקבת במטיו ראש פרזיו. בנוסף, המים קפאו בגובה שפת הים ובני ישראל לא היו צריכים לטרוח לרדת לעומקו של הים ולעלות ממנו. בדרך כבוד גדולה ואהבה שה' נוהג בבניו.

שלישי, נעשתה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט, דכתיב (שמות י"ד) **ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים** - קרקעית הים התייבשה לחלוטין - ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים.

רביעי, קרקעית הים שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל התלחלה ונעשתה חומר וטיט, עמוד הענן הפך עתה את כל המצולה לטיט, והמצרים טבעו בו. מידה כנגד מידה על שהכריחו את בני ישראל להתבוסס בטיט בעת עבודת הפרך.

רוח הקדים עזה שנשבה עשתה שתי פעולות סותרות; מצד אחד היא הקפיאה את המים לבני ישראל, ומצד שני היא הפשירה את המים כדי להטביע את המצרים.

חמישי, המים שקפאו בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות, כעין לבנים ואבני הבנין מסודרים זה אצל זה, כפסיפס של אבני שיש כדכתיב (תהלים ע"ד) אתה פוררת בעזך ים.

שישי, נתקשו המים הקופאים ונעשו קשים כסלעים, כדכתיב (שם) שברת ראשי תנינים על המים, והמצריים נקראו תנינים.

שביעי, נגזר הים לשנים עשר גזרים כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו, והיינו דכתיב (שם קל"ו) לגוזר ים סוף לגזרים.

שמיני, קפאו המים כספיר ושוהם וזכוכית, כדי שיראו השבטים אלו את אלו, שעמוד האש היה מאיר להם, וזהו שנאמר (שם י"ח) חשכת מים עבי שחקים, כלומר קבוץ המים היה כעבי שחקים כעצם השמים לטוהר.

תשיעי, שהיו יוצאים ממנו מים מתוקים שהיו שותים אותם בתוך הים שמימיו מלוחים, וזהו שנאמר נזלים. ובנוסף הקב"ה זימן להם אילנות מלבלבים בפרות כדי להשביע את רעבונם, ירקות להאכיל את הבהמות הרבות שהיו איתם, והפיח רוח בשמים מגן עדן של המשיבים את נפש האדם כנאמר "עורי צפון ובואי תימן, הפיחי גני יזלו בשמיו".

עשירי, שלאחר שסיימו לשתות מהמים המתוקים מה שרצו, הותרים מהם קפאו ונעשו ערימות, ולא לכלכו את הקרקע שהלכו עליה, דכתיב (שמות ט"ו) נערמו מים נצבו כמו נד נזלים.

ישלח ממרום ייקחני – המדרש שואל, איך הספיקו החלשים והזקנים לחצות את ים סוף וללכת קילומטרים רבים בשעות מועטות? **ישלח ממרום ייקחני, ימשני ממים רבים** – אמר רבי יוחנן מה היו עושין התשושין והפודגרין שבהם, כביכול היה הקדוש ברוך הוא נותן ידו ושולה אותן מן המים (ילקוט שמעוני שמואל ב רמז קסא)

כניסת המצרים לתוך ים סוף – על המהלך התמוה של המצרים להכנס גם הם לתוך ים סוף לרדוף אחר בני ישראל כותב ברמב"ן: **אין בכל המופתים כפלא הזה** וז"ל: ולמטה (פסוק יז) אמר פעם אחרת 'הנני מחזק את לב מצרים ויבאו אחריהם', כי בראותם שנקרע הים לפני בני ישראל והם הולכים ביבשה בתוכו, איך ימלאם לבם לבא אחריהם להרע להם, ואין בכל המופתים כפלא הזה, וזה באמת שגעון להם, אבל סכל עצתם וחזק את לבם ליכנס בים, עכ"ל. בדרך הטבע היה על המצרים לברוח מלהיכנס לים כל עוד נפשם בם, אך הקב"ה חיזק את ליבם להענישם מידה כנגד מידה על שהטביעו את ילדי ישראל ביאור.

מידה כנגד מידה - אין אף אומה ולשון החושבת שהעבודה הזרה שהיא מאמינה בו יכולה לשלם עונש לעובר על רצונה מידה כנגד מידה בכל דבר.

כאשר יתרו שמע את העונשים המדויקים שהעניש ה' את פרעה ומצרים מידה כנגד מידה הכיר בגדולת ה' על כל האלוהים, ואמר: **"עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלוקים, כי בדבר אשר דדו עליהם"** מבאר הספורנו וז"ל: "כי בדבר אשר דדו עליהם – כי הציל את העם באותו הדבר עצמו אשר דדו המצרים עליהם של ישראל, כמו כי יזיד איש על רעהו (להלן כא יד) וזה היה שהרג בכוריהם כמו שהרגו המצרים כל הבן הילוד לישראל, והטביעם בים בדרך שהטביעו הם הבנים ביאור, והרג את הבכורות כנגד בני בכורי ישראל וגו' ותמאן לשלחו וגו' (לעיל ד כב כג), והקשה את לבם אחרי שלא שמעו ברצונם, ובזה הורה גדולתו על כל האלקים כי לא חשבה שום אומה שיוכל שום אחד מאלהיהם שרי מעלה לשלם מדה כנגד מדה בכל דבר, אבל חשבו שיוכל בדבר אחד מיוחד לו בלבד" עכ"ל.

על הים לקו המצרים מאתיים או מאתיים וחמישים מכות - המצרים שנגזר עליהם למות לא מתו מיתה אחידה [כמו רבבות חילי סנחריב שנפתחה אוזנם לשמוע שירת מלאכי השרת ומתו] אלא קיבלו את עונשם המלא במיתות חמורות ומשונות, כל אחד לפי גודל רשעתו מידה כנגד מידה. אותם מכות שלקו המצרים על הים לקו גם אלו שבמצרים והיו רואים אלו את אלו לוקים. **כי ה' נלחם להם במצרים.**

המים קפאו והתקשו כאבנים וסלעים ונשברו על ראשיהם של המצרים - **שיברת ראשי תנינים על המים**, מחומות המים הקפואים שהיו מימינם ומשמאלם נפלו עליהם אבנים, הומטרו עליהם גחלים של אש ברד ואבנים מן השמיים. החיצים שירו המצרים עליהם חזרו ופגעו בהם - **ישלח חיצים ופיצם**. טבעו בטיט שנוצר בים סוף מעמוד האש לאחר שעברו בני ישראל, מידה כנגד מידה שהכריחו את ישראל להתבוסס בטיט בעבודת פרך.

היו מצרים ששקעו בבוץ ולא יכלו לזוז ממקומם עד למותם. הרכבים הרתומים לסוסים שרדפו בהם אחרי בני ישראל התנדנדו מצד לצד והפילו את רוכביהם למצולות. הרשעים הגדולים מיתתם היתה ארוכה ומיוסרת כקש הצף במים. הבינוניים מתו מיתה בינונית כאבן. והרשעים פחות טבעו מהר כעופרת. מצרים שניסו לברוח מן הים ניתנו בידי מלאכים שנהגו בהם באכזריות וניערום כמו מי שמנער את הקדרה, מידה כנגד מידה על האכזריות שנהגו בבני ישראל. היו מהם שפרחו באויר ע"י כישוף גבריאל ומיכאל הכום על ראשם והפילו חזרה לים. גם שרו של הים לחם כנגדם וטען: 'כלום אפשר שפיקדון שמסר הקדוש ברוך הוא בידי, אתננו לצאת? אלו שנשארו במצרים חלקם טבעו בנילוס וחלקם הים גאה מגבולו וסחפם מהיבשה. כשניסו לכוון את הסוסים לצאת מן הים לא הצליחו מפני שפרסות הסוסים נשמטו מרגליהם וגלגלי המרכבות נשברו.

היו מצרים שפלט אותם הים חיים כדי שישלימו את עונשם בעונשים החמורים הראויים להם, כל אחד מישראל נוטל את כלבו והולך ונותן את רגלו על צוארו של מצרי שעינה אותו בפרך, והיה אומר לכלב "אכול מן היד הזו שנשתעבדה בי, אכול מן הזרועות הללו שלא חסו עלי" שכן הוא אומר "למען תמחץ רגלך בדם, לשון כלביך מאויבים מנהו", ולאחר שסיימו לקבל את עונשם נפחו את נשמתם.

לא נשאר בהם עד אחד. אבל אחד נשאר דהיינו פרעה. ואיתא במדרש שבא גבריאל והחזיק את פרעה בתהום של ים חמשים יום, כנגד שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו. כמנין מ"י היה בתהום של ים. פרעה ניצל, כדי שיודיע ויפרסם לכול את גדלות ה'.

המים שקפאו היו אמורים לימס לאט לאט כדרכו של עולם, וכאן **וישב הים לפנות בוקר לאיתנו**, המים נמסו בבת אחת וסגרו את הים מארבע רוחותיו והטביעו את המצרים. ובני ישראל שיצאו מהים ראו איך הים שב לאיתנו ומטביע את המצרים. הקדוש ברוך הוא רמז לארץ מצרים ועלתה וגם במצרים ראו את הרודפים טובעים בים.

וימרו על ים בים סוף - אמר רב הונא: ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו, וכדדרש רבה בר מרי: מאי דכתיב וימרו על ים בים סוף - מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו: כשם שאנו עולין מצד אחד - כך מצריים עולים מצד אחר. אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים: פלוט אותן ליבשה.

קטנות האמונה גרמה לקטרוג על בני ישראל, ובנוסף שרו של מצרים קטרג וטען הללו עובדי עבודה זרה, והללו עובדי עבודה זרה ולמה ינצלו, וה' יתברך ברחמיו המרובים הושיען למען שמו הגדול. וזכו גם לראות במותו של השר של מצרים.

ויוציאך בפניו בכחו הגדול דרשו חז"ל שהקב"ה הביא את שלושת האבות וי"ב השבטים לראות את הניסים הגדולים שהוא עושה עם בניו בים סוף. גם הר המוריה נעקר ממקומו והוצב שם כדי שיזכיר את זכות העקידה.

ביזת מצרים וביזת הים - בני ישראל היו עשירים מאוד מהכסף שהרוויחו במכת דם, מהרכוש שלקחו כשיצאו ממצרים, ומהאצרות שאסף יוסף ונמצאו להם לפני פי החרות. לגודל הנס, ניצל כל רכושם, והם לא איבדו בים אפילו שווה פרוטה. ובנוסף כל הכסף והזהב והאבנים טובות ומרגליות שפרעה קישת בהם את הסוסים כדי להמריץ את עמו לרדוף אחרי בני ישראל, הקדוש ברוך הוא גזר על השר של הים שיפלטם ליבשה. ואיתא במדרש שכשם שהזהב נחמד ויקר מן הכסף, כך היתה ביזת הים גדולה משל מצרים, ועל אלו ואלו נאמר **'תורי זהב נעשה לך'** זו ביזת הים **'עם נקודות הכסף'** זו ביזת מצרים.

כשכלל ישראל אמרו שירה נוספה השראת השכינה בעולם

¹² כאשר עם ישראל ראו את הניסים והנפלאות שעשה עמם ה' יתברך בקריעת ים סוף, 'והשכילו את נפלאותיו' ומגודל ההכרה והדבקות בה' שוררו לפניו כולם כאחד את שירת הים, והתרבה והתעלה מאוד כבוד ה' בעולם כולו, ודרשו על כך חז"ל במדרש שמות רבה (בשלח פרשה כג) **'אז ישיר משה, הה"ד (תהלים צג) 'נכון כסאך מאז, א"ר ברכיה בשם ר' אבהו אף על פי שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך עד שאמרו בניך שירה לך נאמר 'נכון כסאך מאז'.**

כבוד ה' שהתרבה מאוד בעולם הוביל לאמירת שירה גם את מלאכי השרת שקטרגו על בריאת האדם: **ואמרו לפניו רבונו של עולם 'מה אנוש כי תפקדנו וגו'... באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת בואו וראו שירה שבני אומרינו לפני, אף הן כיון שראו אמרו שירה, מה שירה אמרו ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ מפי עוללים ויונקים 'וגו' (תוספתא סוטה פרק ו).**

הזהר הקדוש מפליג מאוד בכמה מקומות במעלת אמירת שירת הים, שהיא השירה המשובחת מכל השירות, ובאותו כתר שנתעטר שהקב"ה בקריעת ים סוף כשנתפרסם לכל העמים שהקב"ה הוא המנהיג לכל הברואים, מתעטרים כלל ישראל כאשר הם אומרים שירת הים, ומי שאומר שירה זו בכוונה בכל יום נחשב כאילו השכינה מדברת מתוך גרונו, ויזכה לומר את השירה לעתיד לבוא.

כשישראל אמרו שירה נמחלו להן עונותיהן

¹² דברים הללו במעלת שירת הים נכתבו בעקבות דבריו הנפלאים של גאב"ד טבריה הגאון הגדול המופלא רבי אברהם דב אוירבאך שליט"א בספרו פתחי אברהם פרשת בשלח.

ועוד דרשו חז"ל על הפסוק ויסע משה את ישראל [שמות ט"ו, כ"ב] שבאמירת שירת הים עם ישראל זכו למחילת עוונות, ילקוט שמעוני בשלח רמז רנד: 'ויסע משה את ישראל' [ט"ו, כ"ב] אמר רבי סימון לא כל שרוצה לומר שירה אומר שירה אלא כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שמחלין לו על כל עונותיו ונעשה בריה חדשה, ישראל כשנעשה להם נס ואמרו שירה נמחלו להן עונותיהן שנאמר 'ויסע משה את ישראל' [ט"ו, כ"ב] שהסיען מעונותיהן.

ולא רק בני שאמרו שירה על הים נמחלו עונותיהם אלא גם כל אחד מאתנו גם כיום באמירת שירת הים כראוי זוכה למעלה וסגולה גדולה של מחילת עוונות, וכותב על כך השל"ה במסכת יומא [ובלשון דומה גם בספר חרדים מצוות התלויות בארץ ישראל פרק ז] יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום, לאמרה בקול ובשמחה רבה, כאילו אותה שעה יצא ממצרים. שהרי אמרו במדרש (שוחר טוב פי"ח) 'ויסע משה את ישראל מים סוף' (שמות טו, כב) שהסיעם מעונותיהם, שנמחלו על ידי השירה [שאמרו]. שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה, מחלין לו על כל עונותיו. והנה אחר שציונו השם יתברך לומר שירה זו בכל יום, כדכתיב (שם שם, א) 'ויאמרו לאמר', וכדכתב רבי שמעון בר יוחאי (זהר ח"ב דף נ"ד ע"ב) שרוצה לומר, שנאמר אותה בכל יום, בשמחה רבה, כשעה ראשונה שאמרנו אותה, ודאי כח סגולת כל יום, כשעה ראשונה שאמרנו אותה. ובמשנה ברורה סימן נא כותב: ויאמר שירת הים [זהר הקדוש] בשמחה וידמה בדעתו כאלו באותו היום עבר בים והאומר בשמחה מחלין לו עונותיו.

בספר חסד לאלפים סימן נא (לרבי אליעזר פאפו בעל חסד פלא יועץ) כותב: הפליגו בזוהר הקדוש (ח"ב נד, ב) באמירת שירת הים וסודה אחר פסוקי דזמרה, שהיא עילוי מאוד ונחת רוח לשכינת עוזינו, ועל כן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה, ויצייר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים נטבעים והוא ניצול. והוא סגולה לכפרת עוונותיו, כידוע¹³.

... ולא את אבותינו בלבד אהב ה', אלא גם אותנו, שבכל פעם שאנו אומרים שירת הים בשמחה מתעורר אותה אהבה לפדות את נפשותינו שלא ישטפנו המים הזדונים, ומטהרנו מעוונותינו וחטאתינו, ושופך חמתו על הגוים כאמור בשירה בלשון תפילה שאנו מתפללים 'וברוב גאוןך תהרוס קמך' (שמות טו, ז), שמרוב אהבתו אותנו הקמים עלינו הוא כאילו קמים עליו (רש"י שם), 'תפול עליהם אימתה ופחד' כו' (שם פסוק טז). והדברים עתיקים.

וכי יתן לב אל דברי השירה, ימצא בכל תיבה ותיבה מקום לשמוח אפילו לפי פשטן של דברים, ובפרט כשאומר 'מי כמוכה' (שם פסוק יא) יחשוב: ומי גוי גדול כמונו אשר בחר ה' בנו כו', ועד אחרון אשר הבטיחנו על ידי עבדיו חכמי ישראל הקדושים שהאומר שירת הים בשמחה מחלין לו על כל עונותיו (עי' שו"ט תהלים, יח). הא למה זה דומה:

¹³ להשלמת דבריו שם: והן אמת כי השמחה לאיש אינה כל כך בידו, והעיקר תלוי בטהרת הנפש, כמו שכתבתי במקומות אחרים, אבל על כל פנים בכל כי הא צריך האדם לקיים אם תעירו ואם תעוררו את האהבה, עד כי יתן האיש את רוחו לעורר את האהבה ואת השמחה בחשוב מחשבות טהורות ימצא מקום לשמוח, וישמח לבו ויגל כבודו. כי הנה בנוהג שבעולם, האיש אשר ירויח או יהיה מוצא שלל רב, לפי חשיבות הדבר אשר תמצא ידו ולפי אהבתו אותו כך תרבה ותגדל שמחתו. והנה כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, ונבחר מות מחיים כדי לזכות לחיי העולם הבא, כי יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה (אבות פ"ד משנה יז), והיות האדם אשר בעפר יסודו - אהוב למעלה למלך רם ונישא אשר לגדולתו אין חקר, הוא השגה גדולה ומעלה רמה והרווחה עצומה מכל חיי העולם הבא. והנה בקריעת ים סוף הראנו ה' אלהינו אהבתו וחמלתו, כי שידד המערכות, ומלך צדיק וישר עשה עמנו לפני משורת הדין, ועשרה ניסים נעשו על הים (אבות פ"ה משנה ד) בהיותנו 'גוי מקרב גוי' (דברים ד, לד), ועשה עמנו נפלאות גדולות, והוא דבר פלא הפלא ופלא עד מקום שאין יד שכלינו מגעת. צא ולמד ממה שכתוב (דברים ד, לד) 'או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם' כו', ואם יש אהבה גדולה מזו שמלך אדיר ונאור יעשה דבר שקשה לו בשבילנו, עד שכל הדבר הקשה דימו אותו לקריעת ים סוף, כמאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין כב, א): קשים לזווג כקריעת ים סוף, וקשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף' (פסחים קיח, א).

למי שנתחייב ראשו למלכות, ובאהבתו אותו אומר לו שמח בני ותשורר לפני בשמחה ובזה הריני מוחל לך הכל, היש חייך מתוק מזה, היש אהבה עזה מזו, באמת אי אפשר שלא לשמוח בלבו כאשר 'החי יתן אל לבו' (קהלת ז, ב). וגדר לזה, שיעשה קצת התעוררות שמחה חיצונית בקול רינה ופנים שוחקות, כי התעוררות החיצון מעורר את הלב ושמח בלבו.

אמנם לא יכוין להנאתו כדי שימחלו לו עוונותיו, אלא כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו, שיש לו נחת רוח גדול מזה עד שמשלם שכר טוב בעדו, אשרי ילוד אשה שזוכה לעשות נחת רוח ליוצרו, אמור יאמר העבד הנאמן: הלואי שאוכל ואזכה לעשות נחת רוח ליוצרי, זה יהיה משכורתי על כל עבודתי, אין לי חפץ במתן שכר אחר, כי זה שכר טוב אין כמוהו בו'. עכ"ל.

הודיעני נא את דרכיך

מהדברים העמוקים והקשים יותר שבהנהגת ההסתר שמנהיג הבורא יתברך את עולמו הוא **מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו?** וכבר משה רבינו גדול הנביאים ביקש מהקב"ה 'הודיעני נא את דרכיך' (בבלי ברכות ז א).

אדם הראשון ב'מזמור שיר ליום השבת' מעורר את קושי הבנת הנהגת ה' את עולמו בעקבות הסתרה עמוקה זאת: **איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת. בפרח רשעים כמו עשב ויציצו כל פעלי און,** ומיישב שאף שאין אנו רואים זאת בעינינו את טעם פריחתם של הרשעים, אבל נדע נאמנה שטעם הדבר הוא - **להשמדם עדי עד,** וברש"י שם: **'אינם יודעים שהפרכתם אינה אלא להשמדם עדי עד שמשלם לשונאיו על פניהם להאבדם.**

ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ

נתבונן מעט את מה שלמדנו חז"ל לאיזה השגות וגבהים התרוממנו בשירת הים. הניסים והנפלאות המרובים שהקיפו את עם ישראל, גבורות ה' ושליטתו המיוחדת בכל חלקי הבריאה, אהבת ה' יתברך אלינו. במיוחד כשראינו את הנקמה שנעשתה בעושי הרשעה בהשגחה פרטית מדוקדקת ואת משפטי ה' שצדקו יחדיו, נפתח בפנינו צוהר לראות משלימות הנהגת משפטי ה' בעולם, **ברום עולם מושבך, ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ.**

גלוי שכינה גבוה מאוד זה לא התגלה עד אז בבריאה, [וזאת מפני שהנהגת ה' היא במהלכי הטבע כדי לתת לנו בחירה, ומשום כך הקב"ה הסתיר את השגחתו הברורה מעולמו, אולם כדי שנלמד מכך ויהיה באפשרותנו להשריש בליבנו את יסודות האמונה השלימה, הרים הבורא את המסך מן הטבע והראה לנו בניסים גלויים שמשפטו משפט צדק בדקדוק מוחלט, ועונש שלא היה מגיע למצרים הם לא קיבלו, ומשום כך הם זכו לקבורה]. כשראו את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וכאשר טבעו המצרים בים, הושלמה יציאת מצריים ולא נחשבו עם ישראל יותר כעבדים בורחים, **והתקדש מאוד שם ה' בעולם** 'ותעש לך שם כהיום הזה' 'שמעו עמים ירגזו חיל אחז יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי עשו נמוגו כל יושבי כנען', 'נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם'.

עם ישראל השכיל והכיר את כל היסודות הללו והגיעו ליראת שמים גבוהה והאמינו בה' ובמשה עבדו. ופתחו כולם ושוררו 'אשירה לה' כי גאה גאה' 'זה א-לי ואנוהו' [התאוו לבנות בית מקדש כדי שהשכינה הקדושה תשרה בתוכם] 'מי כמוך בא-לים ה' ושאר כל השירה הקדושה. בזכות זה נפתח כנגדם שערי שמים והשיגו כולם חכמה עליונה וראו מראות נבואה עיין בעיין יותר ממה שראה יחזקאל הנביא ושאר נביאי העולם.

מי שלא יכול היה לסבול את קידוש ה' הגדול שנתקדש בעולם היה כמובן עמלק, והוא אכן התמסר כולו לקרר את האמבטיה הרותחת כדי לקרר את קדושת ה' שהתרבתה בעולם.

כידוע שכל דיבור מעשה ומחשבה שלנו משפיע על העולמות כולם, ומשום כך כל אחד ואחד מאתנו שמתבונן ומשכיל את נפלאות ה' וקובע את יסודות האמונה הללו בלבבו, ומשורר לה' בלב הומה רגשות קודש ואמונה, מאיר אור גדול ושפע קודש וברכה בכל העולמות כולם, ומתעוררת אהבת ה' נוספת אלינו לפדות את נפשותינו שלא ישטפנו המים הזדונים, ומטהרינו מעוונותינו וחסאיתינו, ושופך חמתו על הגוים הקמים עלינו הוא כאילו קמים עליו.

האור הגדול שנוסף בעולם ע"י מי שאומר שירת הים כראוי מזכה את האומרו למחילת עוונות, שה' יתברך באהבתו אותנו אומר לנו: **שמח בני ותשורר לפני בשמחה ובזה הריני מוחל לך הכל, היש חייך מתוק מזה, היש אהבה עזה מזו, באמת אי אפשר שלא לשמוח בלבו כאשר 'החי יתן אל לבו' כדברי בעל הפלא יועץ.**